

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Seramik Anasanat Dalı

ENTROPİ KAVRAMINI YAPIBOZUM SANAT YAKLAŞIMI
ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Elif AKCA

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Seramik Anasanat Dalı

ENTROPİ KAVRAMINI YAPIBOZUM SANAT YAKLAŞIMI
ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Elif AKCA

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2023

ENTROPİ KAVRAMINI YAPIBOZUM SANAT YAKLAŞIMI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Danışman: Prof. Ufuk Tolga SAVAŞ

Yazar: Elif AKCA

ÖZ

Evrendeki her varlığın bir sonu vardır. Doğa bu düzeni sağlamak için her varlığa bir zaman sınırı vermiştir. Bozulma, çürüme ve yok olma, verilen bu zamanın sınırının son aşamalarıdır. Çürüme, bozulma ve yok oluş varlıkların enerjisinin tükenmesiyle oluşurken bir düzensizlik oluşturur. Termodinamik ise tükenmeyle beraber oluşan düzensizliği belirtmek için entropi kavramını kullanan bilim dalıdır. Entropide bir madde düzensizliğe giderken bir enerji artışı görülür ve bunun ileriye doğru giden bir yönü olduğunu söylenir. Bu artışı belirlerken, sonucunda işe dönüştürülemeyen bir enerji miktarının da olduğunu belirten termodinamik kavramdır.

Birinci bölümde, entropi kavramı incelenerek, zaman ilişkisi tartışılmıştır. Entropi termodinamiğin yasalarından biridir. Zamanla beraber ilerleyen entropi artışı her koşulda ileriye akar. Bu bir oluş içerisinde olmaktadır ve bu oluşun sonu bozuludur. Kapalı ve açık sistemler zamanın oluştuğu süreçte varlığını sürdürür. Düzensizliği artarak bozulur evrendeki varlığı son bulur. Entropi, düzen ve düzensizlik arasındaki artışı ölçen yöntemdir. Düzenden düzensizliğe gidiş süreci entropi kavramı üzerinden incelenmiş olup İkinci bölümde, entropi kavramının yapıbozum olgusuyla bağlantısı ele alınmış ve sanatla bağlantısı irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde, konu bağlamında farklı sanat akımlarına öncülük eden sanatçılar seçilerek incelenmiştir. Söz konusu sanatçıların ortak yaklaşımları yapıbozum tekniğini kullanmaları olup eserleri entropik açıdan incelenmektedir.

Son olarak dördüncü bölümde ise, entropi ve yapıbozum kavramlarının araştırılması üzerine edinilen birikimlerden sanatsal araştırma ve uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulamalar entropinin içerisinde yer alan düzen, düzensizlik, karışıklık ve nihai son kavramları üzerinden irdelenip kişisel olarak yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Entropi, zaman, düzen, düzensizlik, yapıbozum

INVESTIGATION OF THE CONCEPT OF ENTROPY THROUGH THE APPROACH OF DEBUILDING ART

Supervisor: Prof. Ufuk Tolga SAVAŞ

Author: Elif AKCA

ABSTRACT

Every being in the universe has an end. Nature has given a time limit to every being in order to maintain this order. Decay, decay and extinction are the final stages of this given time limit. Decay, corruption, and extinction occur with the depletion of the energy of beings, while creating a disorder. Thermodynamics, on the other hand, is the science that uses the concept of entropy to indicate the disorder that occurs with depletion. An increase in energy is seen in entropy as a substance goes into disorder, and it is said to have a forward direction. While determining this increase, it is a thermodynamic concept that states that there is an amount of energy that cannot be converted into work as a result.

In the first chapter, the concept of entropy is examined and the time relationship is discussed. Entropy is one of the laws of thermodynamics. The increase in entropy that progresses with time flows forward under all conditions. This happens in a becoming, and the end of this becoming is corruption. Closed and open systems continue to exist in the process of time. Its disorder increases and deteriorates, and its existence in the universe ceases. Entropy is the method that measures the increase between order and disorder. The process of going from order to disorder has been examined through the concept of entropy.

In the third chapter, the artists who pioneered different art movements were selected and examined in the context of the subject. The common approach of the artists in question is to use the deconstruction technique, and their works are examined from an entropic point of view.

Finally, in the fourth chapter, artistic research and applications were made from the knowledge gained on the research of the concepts of entropy and deconstruction. These applications were examined and interpreted personally through the concepts of order, disorder, opposition and ultimate end in entropy.

Keywords: Entropy, time, order, disorder, deconstruction

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	1
ABSTRACT	11
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	111
GÖRSEL DİZİNİ	v1
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ENTROPİ: BOZUKLUĞU VE KAOSU ANLAMAK	3
1.1. ENTROPİ VE ZAMAN İLİŞKİSİ.....	11
1.2. DÜZEN VE DÜZENSİZLİK İLİŞKİSİ	12
2. BÖLÜM: YAPIBOZUM SANAT ANLAYIŞI	14
3. BÖLÜM: ENTROPİ VE YAPIBOZUM KAVRAMI ÜZERİNE ÇALIŞMALAR YAPAN SANATÇILAR	18
3.1. Peter Voulkos	19
3.2. Robert Smithson.....	22
3.3. David Cushway	24
3.4. Karin Lehmann.....	27
3.5. Beril Anılanmert.....	30
3.6. Steven Young Lee	32
3.7. Bouke De Vries.....	35
3.8. Emre Can.....	39
3.9. Caner Yedikardeş.....	42

4. BÖLÜM: SANATSAL UYGULAMALAR.....	44
4.1. Entropiye Yenilgi.....	44
4.2. Nihai.....	46
4.3. Değişime Devam	47
4.4. Zamanın Akışı	48
4.5. Küçük Tehlike	49
4.6. Bozulmanın Kesikleri	51
4.7. Kıpırdanma	52
4.8. Sınırlar İçerisinde	53
4.9. Olanca	54
4.10. Öteki Durum	56
4.11. Yıkılma.....	57
4.12. Kaostan Sonra.....	49
4.13. Kaostan Önce.....	60
4.14. Düzenli mi? Düzensiz mi?.....	61
4.15. Dengeyi Bulmak.....	62
4.16. Oluş.....	64
4.17. Karşıtlık.....	65
4.18. Dönüşü Olmayan.....	64
4.19. Çarpık.....	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKLAR.....	70

ETİK BEYANI.....	74
ORİJİNALLIK RAPORU.....	75
ORIGINALITY REPORT.....	76
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	77

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Entropi. <https://bilgikanalim.com/wp-content/uploads/2022/09/entropi-nedir.jpg>

Görsel 2. Entropi Dağılımı Şema Örneği (Kişisel Çizim)

Görsel 3. Andy Goldsworthy, Organik Katkılı Kil / Domo de Argila. 2012. <https://the189.com/wp-content/uploads/2013/03/Domo-de-Argila-by-Sculpture-Artist-Andy-Goldsworthy-2.jpg>

Görsel 4. Richard Long. Bir Yürüyüş Boyunca Çizgi / Line Along A Walk. 1967. İngiltere. <https://peyzax.com/wp-content/uploads/2020/11/47f024eddebbba9b8ac5c4f83ba773eb-765x1024.jpg>

Görsel 5. Matan Portnoy, Entropi, Kısa Film, (Film Kesitleri). <https://bigumigu.com/haber/entropy-ayriligin-ardindan-gunluk-yasamin-icine-karisan-hatiralar/>

Görsel 6. Rene Magritte. Bu Bir Pipo Değildir / Ceci N'est Pas Une Pipe. 1929.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/2/24/MagrittePipo.jpg>

Görsel 7. Livia Marin, Kırık Şeyler / Broken Things. <https://images.squarespace-cdn.com/content/v1/5aec8d1396d4558fc1d8ecd6/1627480616737-00Z062NZMGD1NIWMKA2Z/image-asset.jpeg?format=1000w>

Görsel 8. Livia Marin, Kırık Şeyler / Broken Things. <https://images.squarespace-cdn.com/content/v1/5aec8d1396d4558fc1d8ecd6/1627480775365-JP4AYVZP54EYJ3CQOOJX/Broken-Things-21b.jpg?format=1000w>

Görsel 9. Peter Voukos, Pinatubo, 1193. <https://rubberdiamond.files.wordpress.com/2014/08/pinatubo.jpg>

Görsel 10. Peter Voukos, Demir Kafa, 1999.

https://www.artforum.com/uploads/upload.001/id12253/article_430x.jpg

Görsel 11. Peter Voukos, Rocking Pot, 1956. https://124.im/aSRwrBhttps://hammer.ucla.edu/sites/default/files/styles/large/public/migrated-assets/media/programs/2016/Winter-Spring/LAT/Voukos_Rocking_Pot_1956_1.jpg.jpeg?itok=X ITjxmG

Görsel 12. Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran, 1970, Taş, Toprak, Tuz kristalleri, Su, Büyük Tuz Gölü, Utah, ABD.

<https://kavrakoglu.com/wp-content/uploads/2015/11/1.png>

Görsel 13. Robert Smithson, Asfalt Yıkımı, 1969, Roma.
<https://holtsmithsonfoundation.org/asphalt-rundown>

Görsel 14. David Cushway. Süblimasyon / Sublimation. 2001. (Kil, Su, Video).
<https://www.davidcushway.com/sublimation/>

Görsel 15. David Cushway. Döngü / Cycle. 2001. (Kil, Su, Video). <https://124.im/v7yR6w>
<https://www.davidcushway.com/wp-content/uploads/2017/09/image0-2-150x150.jpg>

Görsel 16. David Cushway. Parça / Fragments. 2006. (Video).
<https://www.davidcushway.com/fragments/>

Görsel 17. Karin Lehmann, Alçı / Gips. 2010. https://global-uploads.webflow.com/5dff6cd5e65e06c3f8d4cc7b/5e4c3f6353e1f2274012a8e2_gips.jpg

Görsel 18. Karin Lehmann, Sediment Örnekleme / Sediment Sampling. 2014.
<https://b2247714.smushcdn.com/2247714/wp-content/uploads/2014/12/1-lehman.jpg?lossy=0&strip=1&webp=1>

Görsel 19. Karin Lehmann, Sediment Örnekleme / Sediment Sampling. 2014.
http://www.karinlehmann.ch/uploads/1/2/4/7/124770500/web800-ed-img-6538_orig.png

Görsel 20. Karin Lehmann, De Walt / Boîte-en-valise. 2015.
http://www.karinlehmann.ch/uploads/1/2/4/7/124770500/web800-ed-img-8994_orig.png

Görsel 21. Beril Anılanmert, Entropi, 2012. Porselen, Düzenleme.
[http://www.anilanmert.com/beril/works-tr-tr/#prettyPhoto\[gallery1\]/4/](http://www.anilanmert.com/beril/works-tr-tr/#prettyPhoto[gallery1]/4/)

Görsel 22. Beril Anılanmert, Dönüşüm, 2011. 25x25 cm.
https://www.isikun.edu.tr/i/content/2529_2_gor2.jpg

Görsel 23. Beril Anılanmert, Dönüşüm, 2011. 20x20 cm.
https://www.isikun.edu.tr/i/content/2529_2_gor3.jpg

Görsel 24. Steven Young Lee. 2013. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo, Porselen.

https://www.themarksproject.org/sites/default/files/marks/full-view/_lee_steven_jar-with-pine-tree-and-cardinals_2013_6-2_photo-artist_03-2014-2.jpg

Görsel 25. Steven Young Lee. 2013. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo, Porselen. (Detay).

https://www.themarksproject.org/sites/default/files/marks/full-view/_lee_steven_jar-with-pine-tree-and-cardinals_2013_6-2_photo-artist_03-2014-2.jpg

Görsel 26. Steven Young Lee. 2013. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo, Porselen. (Detay).

https://www.themarksproject.org/sites/default/files/marks/full-view/_lee_steven_jar-with-pine-tree-and-cardinals_2013_6-2_photo-artist_03-2014-2.jpg

Görsel 27. Steven Young Lee. Şakayıklar ve Kelebekler / Peonies and Butterflies. 2013. (Porselen). <https://www.arts.gov/stories/blog/2017/art-talk-ceramicist-steven-young-lee>

Görsel 28. Steven Young Lee. Sarı Asya Korkuluk Vazoları / Yellow Asian Baluster Vases. 2019. (Porselen). <https://www.artsy.net/artwork/steven-young-lee-yellow-asian-baluster-vases>

Görsel 29. Bouke de Vries. Ölü Doğa/ Dead Nature. 2019. (18. yy. Worcester Porselen Kâse, Kuru Meyveler ve Karışık teknik)

https://image.invaluable.com/housePhotos/DreweattsJewellery/83/691783/H20710-L238070761_original.jpg

Görsel 30. Bouke de Vries. Tanrıça Parçaları/ Goddess Of The Fragments. 2015. (18. ve 19. yy. Çin Porselen Parçaları ve Çelik). <https://barbarapicci.files.wordpress.com/2019/10/bouke-de-vries-9.jpg>

Görsel 31. Bouke de Vries. Tanrıça Parçaları/ Goddess Of The Fragments. 2015. (18. ve 19. yy. Çin Porselen Parçaları ve Altın). (Detay).

<https://barbarapicci.files.wordpress.com/2019/10/bouke-de-vries-9.jpg>

Görsel 32. Bouke de Vries. Hafıza Kabı 35/ Memory Vessel 35. 2015. (16. yüzyıl Çin Wan-Li Porselen Kavanoz, Cam Kapaklı Vazo). 30x30x47 cm.

https://hashtaglegend.com/wp-content/uploads/2021/02/Bouke-de-Vries_1-683x1024.jpg

Görsel 33. Emre Can, Orta Doğu'da Kahvaltı, Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme. 1280C, Renkli Porselen. <https://www.emrecanceramic.com/middle-east?pgid=jby3vlnn-1ed83e58-4e59-4a95-9aa3-297676ed9abf>

Görsel 34. Emre Can, Orta Doğu'da Kahvaltı, 2018. Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme. 1230°C 21x 58x41 cm. <https://www.emrecanceramic.com/middle-east?pgid=jby3vlnnf3135a00-9cbd-4ce6-9d55-9d96ea25d61a>

Görsel 35. Emre Can. 2018. Doğanın Gücü serisi, Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme, 1160°C, 33x18x 19 cm. <http://www.dartgaleri.com.tr/wp-content/uploads/2021/01/Doganin-Gucu-Serisi-5.jpg>

Görsel 36. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021.

<https://i01.sozcucdn.com/wp-content/uploads/2021/01/17/erzurum-dha.jpg>

Görsel 37. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021.

https://icdn.ensonhaber.com/resize/703x0-85/resimler/diger/kok/2021/02/20/buz-muzesi_4674.jpg

Görsel 38. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021.

https://icdn.ensonhaber.com/resize/703x0-85/resimler/diger/kok/2021/02/20/buz-muzesi_4674.jpg

Görsel 39. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 40. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 41. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 42. Elif Akca. Nihai. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 18x21x13 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 43. Elif Akca. Değişime Devam. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 16x24x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 44. Elif Akca. Zamanın Akışı. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 24x21x5 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 45. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 46. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay 1)

Görsel 47. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay 2)

Görsel 48. Elif Akca. Bozulmanın Kesikleri. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 18x12x14 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 49. Elif Akca. Kıpırdanma. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 17x10x10 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 50. Elif Akca. Sınırlar İçerisinde. 2023. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 17x7x17 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 51. Elif Akca. Olanca. 2023. (Vakumlu Seramik Çamuru, Epoksi, Seramik Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 52. Elif Akca. Olanca. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Epoksi, Seramik Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 53. Elif Akca. Öteki Durum. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x14x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 54. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 55. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 56. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 57. Elif Akca. Kaostan Sonra. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 30x20x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 58. Elif Akca. Kaostan Sonra. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 30x20x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 59. Elif Akca. Kaostan Sonra 2. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 35x25x3 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 60. Elif Akca. Düzenli mi? Düzensiz mi? 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 24x24x2 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 61. Elif Akca. Dengeyi Bulmak. 2023. (Şamot Çamur, Epoksi, Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 62. Elif Akca. Dengeyi Bulmak. 2023. (Şamot Çamur, Epoksi, Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay)

Görsel 63. Elif Akca. Oluş. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 40x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Görsel 64. Elif Akca. Karşıtlık I. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Görsel 65. Elif Akca. Karşıtlık II. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Görsel 66. Elif Akca. Dönüşü Olmayan. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 40x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Görsel 67. Elif Akca. Çarpık. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x100 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

GİRİŞ

İnsan dünya üzerinde var olduğu ilk günden bu yana doğa içinde ve doğayla beraber yaşar. Onun getirilerinden yararlanırken zararları için önlemler almaya çalışır. Ondan öğrenir ve öğrendiklerini uygular. Söz konusu öğrenme ve uygulama süreci insanın toplumsal tarihi içinde bilim ve sanat olarak düşünölmeli, gelişimi takip edilmelidir.

Doğayı anlamaya çalışan insan, öncelikle kendi gördüğü, anladığı süreçleri takip etmeye başlar. Gözüyle görebildiği, eliyle tutabildiği nesnelere anlamaya tanımaya çalışır, bu nesnelere var eden süreçleri sorgular ve evren hakkında bir takım genel bilgilere ulaşmaya çalışır. Bu süreç içinde üç boyutlu evrene etki eden dördüncü bir ögenin varlığını ve bu ögenin incelediği nesnelere olan etkilerini anlamaya, sınıflandırmaya çalışır. Söz konusu ögenin zaman olduğunu zaten bilmekte olan insan, bunu bilimsel yolla açıklamaya ve o güne kadar elde ettiği tüm bilimsel bilgilerin üzerindeki etkisini anlamaya da çalışacaktır. İlk sorusu ‘zaman nedir?’ olacak ve hemen ardından zamanın akışını ve bunun dinamiğini anlamaya çalışacaktır ki bunun için uzay-zamanı anlaması gerekecektir. Bu süreç içinde bilimin gelişmesi ve teknolojik olanakların artması ile daha hassas ölçümler yapabilecek ve değişmeyen evrensel bilgiyi elde etmeye çalışacaktır. Tüm bilimsel soruların içinde konumuz bağlamında odaklanacağımız soru ise ‘Zaman ve içinde olan her şey neden tek yönlü akıyor? Neden evrende tersine işlemeyen bir sistem var?’ soruları olacaktır.

İlkçağ filozoflarında Herakleitos, ‘Panta Rhei’ (her şey akar) der. Kastedilen, her şeyin bir değişim bir dönüşüm içinde olduğu, hiçbir şeyin değişmeden kalmadığıdır. Bu belki de zamanın her şeye olan etkisinin söze dökölmüş hali olarak ele alınabilir.

Entropi kavramı, evrendeki tüm işleyişlerin ‘bir yönü’ olduğundan bahseden bir kavramdır. James Gleick “Kaos” adlı kitabında entropi hakkında, “hem evrende hem de evrenin içindeki herhangi bir hipotetik izole sistemde hep artmak zorundadır” (Gleick, 1995, s.304) demiştir. İçinde zamanın neden sadece ileri aktığı, neden kuru olanın nemi içine aldığı ama karşısında bulunan nemlinin de kuruma eğiliminde olduğu, demirin neden +4 derece ısıda kalmaya çalışan bir metal olduğu gibi pek çok soruyu içinde barındırır.

Madde enerjisini tüketirken bir geçiş süreci içerisindedir. Değişme ve bozulma eğilimi gösterir. Zıtlıkların arasında kim baskın gelirse ve düzensizlik ondan yayılarak karşı tarafa

geçer değişim kaçınılmaz olur. Maddenin enerji değişimi diğer tarafa akar. Bu bozuluş sürecini ise, İbn Sina “Oluş ve Bozuluş” adlı kitabında şöyle açıklar;

Bunlardan biri kendisinde baskın olan unsurdan başka bir unsurun baskın olduğu bir diğeriyle karşılaştığında, karşılaşılan şeyde baskın olan, bu şeyde mağlup olanla aynı olduğundan, bu mağlup olan (özellik) ortaya çıkar ve açık hale gelir. Bu açık hale gelme kendisine baskın olana direnmeye ve ona baskın gelmeye yönelik hareketle olur ve (sonuçta) ona üstünlük sağlar. Bu tarzda hareket edince de baskın olanlar ile mağlupların toplanmasıyla ortaya çıkmış olan düzene değişiklik ve dönüşüm arz olur (İbn Sina)

Bilim somut bilgiler, deneyler, hipotezler ve teoriler ile yoluna devam etme pratiğine sahiptir. Sanatın amacı ise içinde yaşanan gerçekliği tinsel bağlamda sorgulamaktır. Bu durumda bilim alanında ne kadar soru varsa sanat alanında da aynı miktarda soru vardır ancak sanatın gerçeği yorumlamasındaki yöntemi tamamen farklıdır. Oluşturulan ‘ENTROPİ KAVRAMINI YAPIBOZUM SANAT YAKLAŞIMI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ’ başlıklı bu çalışmanın, birinci bölümünde, entropi kavramı incelenerek, zaman ilişkisi tartışılmıştır. Düzenlen düzensizliğe gidiş süreci entropi kavramı üzerinden incelenmiştir. İkinci bölümde, yapıbozum kavramının sanatla bağlantısı incelenmektedir. Üçüncü bölümde, farklı sanat akımlarına öncülük eden veya farklı sanat akımlarını benimseyen sanatçılar incelenmiştir. Sanat hem yapıbozmacı tavır hem de entropik düzensizliğe sahip olan bir dünyadadır. Bu bölümde de bu düzensizlik eserler üzerinden irdelenmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise, kişisel çalışmalar ile özgün ifade olanakları araştırılacaktır.

Evrenin varoluşunu koruma süreci geçmişten günümüze kadar merak ve araştırma konusu olmuştur. Başlangıç, zamanın akması ve bir sona yaklaşması evrenin döngüsü açısından düzen gerektiren durumdur. Bilim bu oluşumu termodinamiğin ikinci yasası olan entropiyle açıklar. Bu bağlamdan yola çıkılarak entropi kavramı bu döngünün temel taşı niteliği taşımaktadır. Evrenin varoluşu ve entropi konusu, fizik ve kozmoloji alanında derin bir araştırma ve anlayış gerektiren ilgi çekici bir konu olmuştur. Sanat ise her alanda etkin bir oluşumdur ve kendi yöntemini geliştirir. Yaşamsal sürecin temelini oluşturan entropi bu kadar geniş bir olgu iken sanatında her alanda varlığı mevcutken bu durum merak uyandırmıştır. Bu sebeple sanatsal alandaki entropi kavramı değerlendirilmek istenmiştir. Sanatın içindeki yapıbozum anlayışıyla evrendeki entropi kavramının parçalanma ve bir düzensizliğe gitme olgusu arasındaki ilişki sanat eserleri üzerinden saptanmak istenmiştir.

1. ENTROPİ: BOZUKLUĞU VE KAOSU ANLAMAK

Evrende oluşan her olgu termodinamik ile ilgilidir. Doğada oluşan her varlığın, günlük hayatımızda kullandığımız her ürünün fiziksel olarak bir enerjisi vardır. Söz konusu enerji maddenin atomik yapısında olan hareket ve bunun ortaya çıkarttığı ve çoğunlukla ısı enerjisi olarak düşünülebilecek enerjidir. Termodinamik sözcüğünde bulunan termo ısı, dinamik ise hareket anlamına gelmektedir ve bu tür enerji türünü inceleyen bilim dalı ise termodinamiktir. “Termodinamik, ısının enerji ve faydalı iş olarak tanımladığımız fiziksel olgularla ilişkisini inceleyen doğa bilimidir. Termodinamik sistemler makroskopik olgularla -ısı, enerji ve sıcaklık gibi tanımlanır” (Yıldırım, 2012, s.58)

Termodinamik dört yasadır oluşmaktadır. Sıfırıncı yasa, birinci yasa, ikinci yasa ve son olarak üçüncü yasadır.

Sıfırıncı yasa, “iki ayrı cismin bir üçüncü cisimle ısı dengede olmaları durumunda, kendi aralarında da ısı dengede olacaklarını belirtir” (Çengel ve Boles, 1996, s.20)

Birinci yasa, sakınım yasasıdır. Enerjinin yaratılabilecek veya yok edilebilecek olmamasıyla birlikte bunu bir formdan başka bir forma dönüştürebileceğimizi söyler” (Rifkin ve Howard, 2003, s.38)

Üçüncü yasa ise, “mutlak sıfır noktasını tanımlar. Mükemmel bir kristalin entropisi mutlak sıfır sıcaklığında sıfırdır. Mutlak sıfır noktası cisimlerin entropisini tanımlamak için konulmuş olası en düşük sıcaklıktır” (Yıldırım, 2012, s.59)

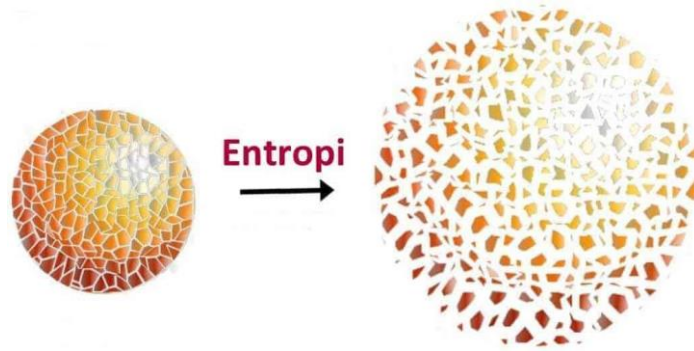
Termodinamiğin ikinci ve önemli yasası ise Entropi'dir. Eski Yunanca “Trope”, sözcüğünden “dönüş” anlamına gelmektedir ve en+ ön ekiyle türetilmiştir. Entropi, sistemlerin düzensizliğe ve kaosa doğru ilerleme eğilimini tanımlamak için bilim ve felsefenin çeşitli alanlarında kullanılan bir terimdir. Termodinamik, bir sistemdeki düzensizlik derecesinin ölçüsünü ifade ederken, bilgi teorisinde ise bir mesajdaki belirsizlik veya rastgelelik miktarını tanımlar. Termodinamiğin ikinci yasasına göre, izole bir sistemde entropi zamanla artma eğilimindedir ve bu da maksimum düzensizlik durumuna ve iş yapmak için mevcut minimum enerjiye yol açar.

Entropi kavramı, termodinamiğin gelişiminde, ısı, enerji ve iş arasındaki ilişkilerin incelenmesinde merkezi olmuştur. "Thermodynamics: An Engineering Approach" adlı

kitabında Yunus A. Çengel, entropiyi "bir sistemdeki düzensizlik derecesini tanımlayan termodinamik bir özellik" olarak tanımlar (Çengel, 2014, s. 170).

Düzenin, düzenliğe gidişindeki süreçte işe dönüştürülemeyen bir enerji miktarı bulunmaktadır. Bu enerji miktarının ölçümüne de entropi denilir. Entropi, “Biz dizge içinde, devinim niceliği gibi kimi özelliklerin, moleküller arasında gelişigüzel dağılım olasılığına ilişkin düzensizlik ölçüsü” (Türk Dil Kurumu [TDK]) olarak tanımlanır.

Entropi yasası, madde ve enerjinin sadece bir doğrultuda değiştirilebileceğini bildirir; yararlanılabilenden yararlanılamayana, geçerliden geçersiz veya düzenliden düzensize doğru. Esas olarak, ikinci yasa, tüm evrende her şeyin bir yapı ve değer ile başladığını ve değiştirilemez biçimde rastgele kaos ve tükenmeye doğru gittiğini söyler (Rifkin ve Howard, 2003, s.39).

Görsel 1. Entropi. <https://124.im/iNVJ>

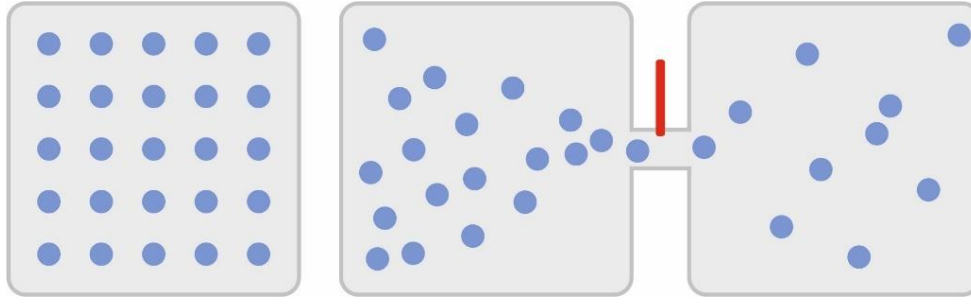
Termodinamiğin ikinci yasası olan, entropi kavramını ilk kullanan kişi Alman fizikçi Rudolf Clausius olmuştur. “Fakat bağlandığı prensip, kırkbir yıl önce, bir buharlı motorun nasıl çalıştığını daha iyi anlamaya çalışan genç bir Fransız subayı Sadi Carnot tarafından görüldü. Carnot, motorun, sistemin bir parçasının çok soğuk ve diğer parçasının çok sıcak olduğu için çalıştığını buldu” (Rifkin ve Howard, 2003, s.39). İki zıt halin oluşturduğu bu durum enerjinin işe dönüştürülebilmesini sağlamaktadır. “Suyun yukarıdan aşağı akması gibi ısı da sıcaktan soğuğa akar. Bu yönü belirleyen entropidir. Tüm termal işlemlerde entropi ya sıfırdır ya pozitifdir. Eğer entropi sıfır ise işlem tersinir¹, eğer pozitifse tersinmezdir² yani işlem geri döndürülemez” (Yıldırım, 2012, s.59). Geri döndürülemeyen enerji düzensizliğe kendini bıraktığında entropi atışı görülür.

Entropi yasası, aynı zamanda, enerjinin yalıtılmış sistem içinde, düzenliden düzensiz bir konuma hareket etmesinin ifadesidir. Konsantrasyonun en yüksek ve elde edilebilen enerjinin maksimum olduğu minimum entropi hali aynı zamanda en düzenli durumudur.

¹ Tersinir, “Bir olayın ortaya çıkma şartlarındaki sonsuz küçük bir değişikliğin etkisiyle herhangi bir anda yön değiştirebilen” (TDK)

² Tersinmez, “Tersinir olmayan” (TDK)

Diğer yandan, elde edilebilen enerjinin sarf edilip tükendiği maksimum entropi, en düzensiz durumdur (Rifkin ve Howard, 2003, s.49).

1. Görsel

2. Görsel

Görsel 2. Entropi Dağılımı Şema Örneği

Yukarıda belirtilen şemada 1.Görsel entropinin düzenli bir biçimde olduğunu göstermekte ve herhangi bir dağılıma göstermez fakat 2. görsele bakıldığında kırmızı çubuk yukarı kaldırıldığından madde düzensizlik eğilimde bulunmaktadır. Sistem bir boşluk olduğunda kendini düzensizliğe bırakır. Düzenli bir halde, yani enerjisi tükenmemiş olan açık veya kapalı sistemlerde entropi düşüktür fakat bu sistemlerdeki entropi artışı, düzenliden düzensizliğe geçiş halinde düzensizlik artmaya başlar ve bu durumda enerjisini yitirdiği için ısı ölümü gerçekleşir. Friedrich Cramer, entropi yasası için, “ısının her yana eşit ölçüde yayıldığını, yani bütün parçacıkların, çarpışa çarpışa sonunda aynı hızla hareket etmeye başlayacaklarını söylemektedir. İşte bu ısı dengelenmesi ölüm anlamına gelir (Cramer, 1998, s. 311) diye “Kaos ve Düzen” kitabında belirtir.

Enerji elde edilemeyen hale dönüştüğünde, "ısı ölümü" terimini kullanırız. Madde elde edilemez hale geldiğinde "madde kaosu" terimini kullanırız. Her iki durumda da sonuç entropidir; yani madde ve enerjinin, her ikisini de daha az konsantre ve bu suretle iş görmeye daha az uygun kılan, ilkesizliğidir (Rifkin ve Howard, 2003, s.44).

Düzenli bir halin düzensizliğe gitmesi daha olasıdır çünkü geri döndürülme gibi bir durumu yoktur. “Enerji, sıcaklığı yüksek olan cisimlerden düşük olanlara doğru ısı şeklinde aktarılırken, bu süreç dönüşümsüzdür” (Gürses, vd., 2005, s.579). Geri döndürme entropiye uygun bir durum değildir, hem maddeyi düzenli hale getirmek için fazla bir enerji harcamak gerekir hem de sürekli ileri akan bir olayı geri döndürmek zamanı geri almak gibidir. Bu sebeple “Termodinamiğin ikinci yasası düzenli olanlara kıyasla her zaman daha fazla düzensiz halin olduğu olgusundan çıkar” (Hawking, 2022, s.190). Bu bağlamda evren ve evrendeki her canlının entropi artışı sürekli devam etmektedir çünkü, entropiye karşı çıkılmaz ve her canlı düzensizliğe mahkûmdur denebilir.

Entropi fikri, bilginin iletilmesi ve işlenmesiyle ilgilenen “bilgi teorisinde” de kilit bir rol oynar. "Bilgi Teorisi, Çıkarım ve Öğrenme Algoritmaları" adlı kitabında David J.C. MacKay, entropiyi "bir mesaj, sembol veya olay tarafından iletilen ortalama bilgi miktarı" olarak tanımlar (MacKay, 2003, s. 26). Bir mesajın entropisinin içeriğindeki belirsizlik veya rastgelelik derecesiyle ilgili olduğunu ve daha yüksek bir entropinin daha fazla belirsizlik veya rastgelelik gösterdiğini açıklar.

Belirsizlik, “herhangi bir sistemin içinde var olan düzensizlik, o sistemdeki rastlantısallık unsurunun yüksek olması durumu” (Cevizci, 1999, s.111) olarak tanımlanmaktadır. Belirsizlik rastlantısallığın yüksek olması durumunda oluşurken rastgele bir dizilim gösterir, rastgele “gelişigüzel” (TDK) dağılımın olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Entropinin düzensizliğe gidiş sürecindeki son, kaos kavramının içeriği ile ilintilidir. Kaos kavramı evrende varlığını sürdürmeye her daim devam edecek, insanoğlu kaosu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışacaktır. Albert Caraco, “Kaos’un Kutsal Kitabı” adlı eserinde, “Düzen dayanıksız, hatta giderek daha da dayanıksızlaşıyor, çünkü kendi ölçüsüzlüğünü yansıtıyor ve kendi tutarsızlığını aşamıyor, düzen kendi ölümüne gebe, çünkü giderek daha kaotik bir hal alan ve kendi varlık nedeninden giderek daha da uzaklaşan kendi özelliğini yansıtıyor” (Caraco, 2016, s.50) derken düzen kavramı için oluştuğu andan itibaren kendi özelliğini yitirme ve bozulmaya yüz tutmakta olduğunu açıklar. İnsanlığın üretmeye, üremeye ve tüketmeye olan yaşamını böceklerin seviyesine indirgemiş, var olmanın nedeninin gerekliliğini vurgulamıştır, ölüm ve kaos ise evreni yeniden oluşturmamızı sağlayacağını söylemektedir. Açık ya da kapalı sistemler varlığını oluşturduğu andan itibaren entropisinin artması nedeniyle kaosun kaçınılmaz varlığına buluşup dahil olma anını bekler.

Fransızca kökeni “Chaos” olan dilimizde “kaos” olarak geçen “mutlak düzensizlik hali” (nişanyan) ve “kargaşa” (TDK) olarak sözlüklerde yer alır. Martin Meisel’e göre kaos kavram, “düzene atfedilebilecek tüm niteliklerin yok olduğu, düzensizliğin aşırılığı mutlaklaştırılmış düzensizliktir (Meisel, 2019, s. 35) şeklinde tanımlar. Kaos, tahmin edilemeyen bir oluşumun dolayında karmaşanın ortaya çıkmasıdır. Kaos, “Başlangıç durumuna hassas bağıllığı bulunan zamansal bir evrimdir” (Ruelle, 2006, s.65). Kaos teorisine ilişkin konu kapsamında “kelebek etkisi”, olayın başlangıç durumu oluşturma halidir. Kelebek etkisi, Meteoroloji uzmanı Edward N. Lorenz’in keşfettiği bir kavram olarak literatüre geçmiştir. James Gleick, kelebek etkisini “Başlangıç durumundaki koşullara

hassas bağımlılık” (Gleick, 1995, s.15) olarak tanımlar. Kaos’un entropinin artmasıyla oluşan düzensizliğin sonucu olduğundan bu bağlamdan yola çıkarsak geriye baktığımızda canlı ve cansız varlıklarda başlama noktası olmaktadır. Kelebek etkisi sayesinde başlangıç sürecindeki koşullar kaos yolculuğunda ilerlerken geri dönüp bakıldığında Kaos’un nedenini öğrenebilme şansı gösterir. “Gerçek hayatta olduğu gibi bilimde de birtakım zincirleme olaylarda küçük değişiklikleri büyük sorunlar haline getiren bir kriz noktası bulunduğu bilinir. Kaos ise bu noktaların her yerde olduğu anlamına geliyordu” (Gleick, 1995, s.15). Evrendeki oluşumlar birbiriyle ilintili olduğundan küçük bir etki ile düzensizliğin artması sonucunda da kargaşa ortaya çıkmaktadır.

Yurtsever’e göre Kaos ’un peşinde olduğu durum, “Durağanlığın ve ayrıntının küçük ölçeklerinde boğulmak yerine, devingenliğin ve ölçekler arası genellenimin kurallarını bulgulama peşindedir” (Yurtsever, 2014, s.93). Kaos, hareketlilik içerisinde, bir oluş ile ilgilenir, kaosta süreç vardır, zaman ile oluşur ve detaylardan daha çok geniş bir pencereden bakmak gerekir. Bütün olarak baktığımızda düzenin ardından düzensizliği bunun sonucunda da oluşan kaosu görebiliriz.

Düzen, biçimlerin oluşumu, yaratıcı güç, gerçekliğin için bir ilkesi olan kaostan kaçınma ilkesinin sonucudurlar; hem kozmosta hem de tekin hayatında geçerlidir bu. Dünya (evren) dinamiktir; hep hareket içindedir, gelişir. Bu yüzden de bütünü parçaları, bütün o kaostan kaçınma stratejisine rağmen, döne dolaşa kaosa sürüklenirler. Bireysel hayat da sonunda kaosa girer - bireysel ölüm demektir bu. Ama evren (dünya), bir bütün olarak, kaotik değildir; biçimler, düzenler oluşturur. Kaos, sözcüğün gerçek anlamında bir sınır durumudur; kenar, bütünü dış sınırlarındaki bir durum. Dünyanın "kenarlarında" ölünür. Entropi yasası geçerlidir burada. Dünyanın (evrenin) kenarı, entropi yasasının geçerli olduğu bölgedir (Cramer, 1998, s. 328).

Düzensizlikten düzensizliğe geçiş sürecinde, yani bir şekil değiştirmede veya bozulmada, bir başlangıçtan sona gelme hali vardır. Bu durumların arasında kalan kısımda oluş(süreç) görülmektedir. Oluş, varlığın meydana gelebilmesini sağlayan durumdur. Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü kitabında; “Tözlerin³ varlığa geldikleri ve yok olup gittikleri dünyaya *oluş dünyası* adı verilir” (Cevizci, 2011, s.327) şeklinde tanımlamıştır. Oluş, zıt kavramları içinde barındırır.

Entropi ve kaos içinde bir oluş(süreç) mevcuttur çünkü her iki kavramda zıtlıkların doğması sonucunda meydana gelir. Carnot’ un keşfettiği gibi çok sıcak ve çok soğuk parçaların meydana getirilmesi sonucunda motorun çalışması gibi bebeğin zamanla büyümesi ve yaşlandıktan sonra hayatının son bulması gibi bu şekilde örneklerin olabilmesi oluş süreci

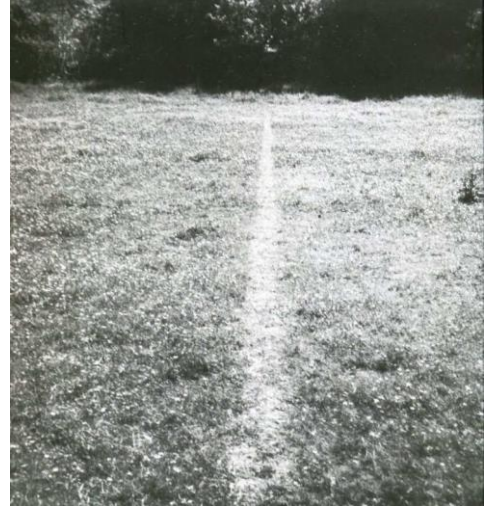
³ Töz, “Var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan şey ya da bireysel varlık; mantıksal açıdan yüklemlemenin konusu, fizik açısından dayanağı olan şey” (Cevizci, 2011, s.425).

içinde gerçekleşir. Zıt olgular evrenin bir parçası, entropi de bu zıtlık üzerine işlemektedir. Düzenli bir hal içerisindeyken madde kendini düzensizliğe zıt hali olan duruma atmak istemekte ve kendini değiştirmeye veya bozulmaya itmektedir. O bozulmada ve sonunda yeni başlangıçlar oluşmasını sağlamaktadır. Herakleitos bir fragmanda, “Ateş havanın ölümünü yaşar, hava ateşin, su toprağın, toprak suyun” (Herakleitos, 32, s.34). Yani her bozulma yeni bir oluşu ya da her düzensizlik yeni bir düzenin oluşumu sağlamaktadır. Bu durumların hepsi zamanın içinde farklı sürelerde gerçekleşir ve entropinin geri döndürülmeyen yolculuğu her daim devam etmektedir. İbn Sina oluşan ve bozulan bu süreç için, “ortaya çıktığı gibi, bütün oluşan şey bozulma uğrar ve onun büyüdüğü bir süre, durakladığı bir süre, zayıfladığı bir süre ve ömrünü tamamladığı bir süre vardır. Bu sürelerin bazısının bazısına oranına dair genel bir söz söylememiz mümkün değildir” (İbn Sina, 2014, 131) diye belirtmiştir. Her varlık, oluştuğu andan itibaren değişime uğrayacaktır, ancak süreçler farklılık gösterebilir.

Bilimdeki uygulamalarının yanı sıra felsefe ve edebiyatta da entropi kavramı araştırılmıştır. Richard Preston, "Dondurucudaki Şeytan" adlı kitabında, entropi fikrini hastalığın yayılması için bir metafor olarak kullanıp ve bunu "maksimum düzensizliğe doğru ilerleyen yaşam kaosu"(Preston, 2003, s. 14) olarak tanımlamıştır. Düzensizlik ve kaos eğiliminin hayatın temel bir yönü olduğunu ve hastalıkların bu eğilimin bir tezahürü olduğunu açıklıyor.

Entropi kavramı, varoluşçu ve nihilist felsefelerde de çürümenin ve anlamsızlığın insan durumunu tanımlamak için kullanılmıştır. Thomas Ligotti, "İnsan Irkına Karşı Komplo" adlı kitabında "entropinin korkunun evrensel ajanı olduğunu" savunuyor (Ligotti, 2011, s. 72). Evrendeki düzensizliğe ve kaosa yönelik doğal eğilimin, düzen, anlam ve amaç yaratmaya yönelik tüm insan çabalarının nihayetinde boşuna olduğu anlamına geldiğini açıklıyor.

Genel olarak, entropi kavramı, sistemlerin düzensizliğe ve kaosa doğru ilerleme eğilimini anlamak için güçlü bir araçtır. Bilim, felsefe veya edebiyat alanında, entropi, çevremizdeki dünyayı anlamamızı şekillendiren evrenin temel bir yönüdür. Entropi, sadece fizik alanında değil, felsefe ve sanat alanında da ilgi gören bir kavram olmuştur. Resim, seramik, heykel ve sinema sektöründe kendini hissettirmiş, düzensizliğin her alanda olabildiğini, entropiyi sanatçıların anlatımlarıyla görebilmemizi mümkün kılmıştır.

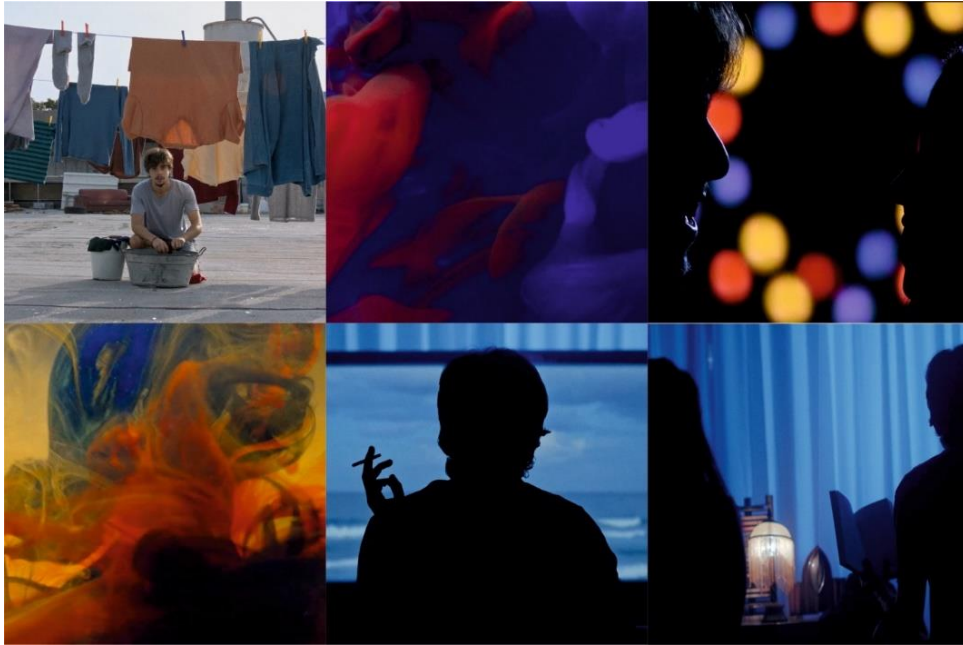
Görsel 3. Andy Goldsworthy, Organik Katkılı Kil / Domo de Argila. 2012.
<https://124.im/gRvHJA>

Görsel 4. Richard Long. Bir Yürüyüş Boyunca Çizgi / Line Along A Walk. 1967. İngiltere.
<https://124.im/6OAEUw>

Entropiyi barındıran sanat akımları mevcuttur. Bunlara örnek Süreç Sanatı ve Arazi Sanatı (Land Art) gibi akımlar verilebilir. Nedeni ise iki sanat akımının da içinde zamanı barındırmasıdır. Zaman olan yerde oluşma sonrasında bozulma evresi görülmektedir. Süreç sanatçısı Andy Goldsworthy, yaptığı çalışmalarını ilk anda evrene bırakmamaktadır, belirli koşulları oluşturup o koşullar üzerindeki çöküşü ve değişimi gözetlemektedir. Fakat sonrasında doğal süreç eserde etkileri oluşturur. “Doğaya ve malzemeye kendini bırakır, onları dinler ve onların kendisine verdiği enerji ile çalışmasını gerçekleştirir. Zamanın ve çevresel koşulların çalışmalarının çoğunu yok edeceğini ya da gizleyeceğini bilse de onun için önemli olan yapıtının oluşması sırasında yaşadığı deneyimdir” (Kozlu, t.y. s.359). Eserin yapım aşaması, tahta parçalarından kubbe şeklinde inşa ettiği yapıyı kil ile birleştirdiği malzemeleri karıştırarak sağlamlaştırılmıştır. Son aşamada kil ile tamamen sıvamıştır. Pürüzsüz yüzey elde eden Goldsworthy, sürece bırakarak heykeldeki oluşan değişimleri incelemiştir. Buradaki neden ise sanatçı eserlerine uygun ortamları sağlayarak onları belli bir aşamaya getirmeyi ve daha sonra eserlerinin ona ne anlattığı keşfetmektir. Bu süreç sonucunda yüzeyde çatlaklar oluşur ve entropik düzensizlik ortaya çıkar.

Richard Long ise bir Arazi sanatçısıdır. Doğa ile sanatı birleştiren sanatçının eserlerinde genelde çizgi ve spiral olarak formlar kullanmaktadır. Çevresel koşullara bağlı olarak eserlerinin yaşama zamanları farklılık gösterir. Deniz kıyısına taşlarla yaptığı yol bir dalga ile bozulabilir. Eserin entropisinin artması doğal nedenlere bağlıdır. Long yapıtları için,

“sanatımın temaları malzemeler, fikirler, hareket ve zaman. Nesnelerin, düşüncelerin, yerlerin ve eylemlerin güzelliği” (Antmen, 2019, s.259) der. Kurduğu ilişkileri, “yerler ve zamanlar, mesafeyle zaman, taşlar ve mesafe, zaman ve taşlar arasındaki şekillerin simetrisini kullanmak hoşuma gidiyor” (Antmen, 2019, s.259) diye belirtir. Yapıtlarının oluşumunun her evrensinde düzensizliğe gitme eğilimi vardır ve onları Long için ‘gerçek’ kılanda budur.

Görsel 5. Matan Portnoy. Entropi / Entropy. 2021. Kısa Film, (Film Kesitleri). <https://124.im/Aihkxo>

İsraili bir film yapımcısı ve fotoğrafçısı olan Matan Portnoy tarafından çekilen “Entropi” bir ayrılığın ardından yaşanan duygusal düzensizliğin anlatıldığı bir kısa film. Portnoy kısa filmde, “Bu renkli bir hafızanın kaotik geçmişindeki bir ilişkinin entropisidir” (Portnoy) diye belirtirken “Her şey bittiğinde sevdiğimiz anılarla mı baş başa kalıyoruz yoksa bizi yalnız kalmaktan alıkoyan yine o anılar mı?” (Portnoy) sorusuna cevap aramak istemiştir. Kısa filmde, ana karakterin yalnız olduğu ve sevgilisiyle beraber olduğu sahnelerde mevcuttur. Renklerin temel alınarak çekildiği kısa filmde çamaşırları eliyle suya sıkarak boyaların suyun içinde dağıldığını ve böylece düzensizliklerinin arttığını görebiliriz. Renklerin duygular üzerine etkileri mevcut olduğundan bu metafor üzerine bize ayrılığı, acıyı, hüznü veya sevincindeki aktarımın söze dökmek yerine suya akıtarak duygusal düzensizliğin çıkışını göstermeye çalıştığı düşünülebilir.

1.1 ENTROPİ VE ZAMAN İLİŞKİSİ

Değerinin bilinmesi gereken ve farkına varamadığımız bir başlangıç ve sonu olan şey zamandır. Felsefe terimleri sözlüğünde zaman, “oluş, gelip geçiş, değişme ve süreklilik biçimi; dönüşü olmayan bir doğrultuda birbiri ardından gitme” (TDK) olarak yer almaktadır. Hançerlioğlu da Felsefe Ansiklopedisi’nde zaman için “Tüm varolanların birbirlerinin yerini alarak zincirlendikleri sonsuz süre” (Hancerlioğlu, 1976, s.356) diye belirtmiştir. Başlangıç, oluş ve bozulma her varlık üzerinde geçerli olurken bu durumun devinim halinde tekrar etmesini geçerli kılan şey zamandır. Zamanın ilerlemesi yeni başlangıçlara ve sonlara kapılar açar. “Zaman Oku, Zaman’ın tek yönde ve yeknesak ilerleyen bir karaktere sâhip olduğu fikrine dayanmaktadır. Buna göre, Zaman, sâdece bir istikamette ilerler ve hızı da sâbittir. Beri yandan, Zaman, süreçlerin bir ifâdesi olduğuna göre, hiçbir fiziksel süreç geriye döndürülemez” (Hocaoğlu, 2008, s.32).

Zaman, entropiyle birlikte ilerler, daha doğrusu birbirine eşlik ederler. Entropi, düzensizliğe giderken zamanın içinde bir oluşum halindedir. “Zaman tek yönde ilerler, ileri. İleri yön de entropi değişimin işlevidir. Zaman, enerjide konsantrasyondan dağınıklığı, düzenden giderek artan düzensizliğe değişimi yansıtmaktadır” (Rifkin ve Howard, 2003, s.53)

“Süreçsel zaman tersine işlemez, evrim alanı içinde evrimin akışının ölçüsüdür bu zaman kavramı. Ve bu akış içinde, bizim kişisel varlığımız doğma ile ölme arasındaki bir dilimle yerleşmiştir” (Cramer, 1998, s. 315). İnsan yapısı açık bir sistemdir. Doğarız, büyürüz, gelişir, yaşlanır ve ölürüz bu süreçlerde vücudumuzdan sürekli bir enerji çevremize yayılmaktadır bu entropinin etkisiyle oluşurken zamanda bu enerji çıkışının süresini belirlemektedir. Hepsi zaman içerisinde gerçekleşir ve bir oluş aşamasında olup bozulmaya gider. “Zamanla, ısı ölümünün nihai denklik “gerçek” anı geldiğinde her şey oluşumunu durduracaktır” (Rifkin ve Howard, 2003, s.55)

Bir sistemin az sayıda düzenli halden biriyle başladığını varsayın. Zaman geçtikçe sistem bilim yasalarına göre evrilecek ve mevcut durumu değişecektir. Daha sonrasındaysa sistemin düzensiz bir halde olması, düzenli bir halde olmasına kıyasla daha olası olacaktır, zira düzensiz hallerin sayısı daha fazladır. Böylece düzensizlik, sistem başlangıçtaki bir yüksek düzen koşuluna uyuyorsa, zamanla artma eğilimi gösterecektir (Hawking, 2022, s.190).

Bir elma olgunlaşırken yeşilden, kırmızıya ve kırmızısından da çürümeye gider ve bu süreçte entropi ve zaman büyük rol oynamaktadır. Elma yeşilken bozulmamış ve düzenli (entropi düşük) haldedir, fakat zamanın katkısıyla sürecin ilerlemeye başlamasından dolayı olgunluğa erişir ve devamında elmadaki enerjinin dağılmaya başlamasıyla bozulmaya ve düzensiz (entropi yüksek) hale gelmektedir. Sona yaklaşan elmanın ısı ölümü gerçekleşir ve

çürür. Yani entropi ve zaman iç içedir ama aynı şekilde ilerlememektedir. “Entropi bize zamanın yönünü söylerken zamanın hızını söylemez. Dünyadaki her olayda entropi artar- fakat bazen yavaş bazen daha hızlı” (Rifkin ve Howard, 2003, s.55) olmaktadır. Friedrich Cramer “Kaos ve Düzen” adlı kitabında Darwin’ nin zaman sistemini şu şekilde açıklar;

Darwin kuramının ya da Big-Bang varsayımının tanımladığı süreçsel bir dünyada (evrende) zaman sistemden sisteme geçer durur, onlara kendi zaman-kipinin damgasını vurur; her bir sistemin kendi-zamanı oluşur; ama evrensel ölçekte gene de bir şekilde bu sistemlere özgü zamanlar birbiriyle bağlantılıdır (Cramer, 1998, s. 315).

Herakleitos bir fragmanda, “soğuk ısınır, sıcak soğur, nemli kurur, kuru nemlenir” (Çakmak, 2022, s.295) diye belirtmiştir. Entropi, için yazılmamış belki, fakat entropiyi tanımlayan bir fragman olmuştur. O anki durumdan zıt hale geçişi anlatır, bir düzensizlik olgusuyla bozulan durum. Her koşulda varlık değişime uğrar ve anlık halinden diğer hale geçişiyle oluşumunu bozulmayla sonlandırır. Bu bozulmanın nedeni zamanın oynadığı roldür. Zaman tek yönlü akar ve entropinin artmasına yol açar.

1.2 DÜZEN VE DÜZENSİZLİK İLİŞKİSİ

İnsanların yaşamlarını sorunsuz biçimde sürdürebilmesi için kurdukları durumun⁴ bir amaca göre sıralanması düzen göstergesidir. Düzen kavramı, “Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum” ve “Soyut ve somut nesnelere bir sıraya, bir hedefe, bir amaca göre sıralanması” (TDK) anlamlarını taşımakta olup kavramın kökü, “*düz-* fiilinden +*In* sonekiyle türetilmiştir” (Etimoloji Türkçe). Düz kavramı ise, “sıraya koymak, dizmek, düzenlemek” (Nişanyan) anlamındadır. Düzen, daha kapsamlı bir şekilde düşünüldüğünde, evrenin işleyişinden başlayıp içerisindeki her canlının bir amaca göre kurulması olarak tanımlanabilir. Matematikte ve sanatta çok kez karşılaştığımız altın oran (1,618) evrendeki düzenin sağlanmasında büyük rol oynamaktadır. “Evrende var olan her şey, bir sayısal değere karşılık gelmektedir ve bunlar, kuşkusuz, bir düzen içerisinde yer almaktadır” (Yörük, 2019, s.4).

Bilimsel bir kavram olarak düzen, başta matematik, arkeoloji, biyoloji olmak üzere pozitif bilimlerde ve sosyal bilimlerin her alanında kullanılır. Dikkat çekicidir ki, düzen kavramı basılı klasik sosyal bilimler sözlüklerinde tanımlanmamıştır. Aynı zamanda, düzenin bilimsel en yaygın kullanımı olan siyasal düzen de klasik siyaset sözlüklerinde tanımlanmamıştır. Düzen sadece yeni ve dijital sözlüklerde tanımlanmıştır. Bunun nedeni, düzen kavramının sosyal bilimler için yeni olması ve üzerinde tam uzlaşılmasındadır (Erken, 2020, s. 210)

⁴ Durum, “Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hal, keyfiyet, mevki, pozisyon” (TDK)

Sosyal bilimlerde kullanımı ise, siyasal düzen, toplumsal düzen ve ekonomik düzen şeklinde sınıflandırılabilir. Düzen, “(Toplumsal alanda) Yurttaşların uyması gereken kurallar toplamı; yurttaşların bu kurallara uyması durumu” ve “(Siyasal alanda) Toplumsal yaşama ilişkilerinin bir halkın özniteliğine uygun olarak hukuk temelleri üzerine kurulması” (TDK) ile oluşan bir durumdur.

Entropi de yapının içerisinde düzen, maddenin içindeki enerjinin sabit bekleme durumunda olması değildir. Kapalı veya açık sitemdeki enerji hareket halindeyken bir kuvvet sonucunda zamanında katkısıyla kendisini çevreye yayarak düzensiz hale gelir. Düzenin düzensizliğe eğilim göstermesindeki etken ona karşıt gelebilecek durumdur.

Düzeni sağlayan, kuvvet uygulama işlemidir. Ancak düzen, öğelerin başına buyruk (özgür) davranma eğilimlerini yok etmemekte, denetim altına almaktadır. O bakımdan hiçbir düzen, dıştan bir kuvvet uygulanmadığı sürece ne kendi kendine kurulabilir ne de varlığını da kendiliğinden sürdürebilir (Erol, 2008, s.136).

Entropide düzensizlik kavramı enerjinin çevresine dağılmasıyla gerçekleşmektedir. Madde, zaman içerisinde oluşumunu tamamladıktan sonra kendini dış dünyaya bırakmak ister bunun sonucunda entropi artışı görülür. Düzensizlik, kavram olarak düzen sözcüğünün tam tersi olma durumudur. Bir sistem içerisinde olmayan ve dağılma eğilimi sonucunda oluşan durumdur. Bir yerin bilinçli dağıtılma olayında entropi artışı görülmez çünkü orada asıl maddenin enerji çıkmaz yeri değiştirilir. Bu bağlamda zamanın işlevi ile düzensizliğin kendi halinde düzensizliğe kavuşması gereklidir.

Entropik Düzensizlik, bâzan “görsel düzensizlik” olarak anlaşılmaktadır: Bir odanın dağınıklığı gibi. Şüphesiz, bu durum, fizik-bilimsel düzensizlikten radikal bir kopukluk içinde olmayıp, onunla içten bir bağlantıya sâhiptir. Meselâ; bir oda kendi başına bırakıldığı takdirde “doğal süreç” gereği dağınık olur; bu “entropik düzensizlik”tir ve burada entropi artışı vardır; ancak, aynı oda bir dış etken (meselâ bir insan, hattâ bir hayvan) tarafından dağınık hâle getirilebilir ki, bu ise doğal olmayan, bir canlımın, yâni dış etkilere karşı maddî/mekanik değil, kognitif (bilinçli) veya instinktif (içgüdüsel) eylemlerinin sonucu olarak meydana gelen ve dışarıdan bir enerji sarfedilmek suretiyle bir müdâhele ile sağlanmış ve entropik olmayan bir dağınıklığıdır; bu durumda odada entropi artmaz, azalır, daha da doğrusu azaltılmış olur (Hocaoğlu, 2008, s.29).

Düzensizlik olayı zamanla beraber rastgele bir biçimde artış gösterdiğinde bu durumun geri dönüşü olamamaktadır. Bilimsel olarak yapılabilme durumu olsa bile bunun için harcanan enerji daha fazla olacağından yine enerjinin daha çok kısmı düzensizliğe gidecektir. Zamanın geri döndürülemeyeceği gibi yayılan ve düzensizliğe giden enerji de döndürülemez. Böyle bir durumun yaşanması yaşlı bir bireyin bebekliğine dönmesi demektir bu sebeple düzensizliğe dağılan, yaşlı bireyin enerjisi çoktan yayılmış olur ve geri toplanamaz. Bu düzensizliğin devam etmesi de nihai sona her adımda yaklaşmaktır.

Sistemin bu şekilde kendiliğinden geriye dönmemesi, geriye dönebilmek için başka bir yerden, yâni sistem dışından bir müdâhelenin kaçınılmaz olması, kendi hâline bırakılan ve

dışarıdan müdahale edilmeyen sistemin her enerji-iş dönüşümünde bir önceki hâle göre daha fazla kendisini toparlayamaz olması demektir ki, “düzensizlik” ile kastedilen budur. Açıkça anlaşılabilirliği gibi, süreç ilerledikçe iş bu düzensizlik (disorder), sürecin biteceği bir finali de ortaya çıkaracaktır. İşte, Termal Ölüm ve Ölü (Atıl) Enerji kavramları da bunu anlatmaktadır (Hocaoğlu, 2008, s.30).

2. BÖLÜM: YAPIBOZUM SANAT ANLAYIŞI

Yapıbozum kavramı, 1960’tan 1970 yılları içerisinde etkili olan, ilk olarak Fransız filozof Jacques Derrida tarafından ortaya çıkarılmıştır. “Derrida’nın çağdaş felsefe, hukuk, politika, teoloji, edebiyat, mimarlık gibi sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların gidişatını değiştiren dekonstrüksiyon stratejisinin en önemli ögesi “différance”tır” (Güngör, 2015, s87).

19. yüzyılda Fransa’da ressamların kullandığı yanılsama tekniğini ifade eden *trompel’oeil* kavramı, gözü aldatmak anlamına gelmektedir. Bu teknik ile tek boyutlu bir yüzeyde gözün aldanmasına neden olacak illüzyon yaratılmaktadır. Görsel gerçekliğin yapısında bozulmaya giden bu durum, modern düşüncenin *görmek inanmaktır* kaidelerini yerinden oynamıştır. Bu bağlamda sözün yazı karşısındaki konumunu yapı sökümü uğratmak çabasında olan Derrida’nın, *différance* kelimesini kasıtlı olarak yapıyı bozucu bir şekilde *différance* yazması önemli çıkış noktası olacaktır (Küçükalkan, 2022, 86).

“İngilizcede 1865'ten itibaren gerçek anlamda bina ve mimarlık anlamında, "parçalara ayırma" olarak ve 1860'ların sonlarında bazen ABD'deki siyasi anlamda yeniden yapılanmanın ironik bir çeşidi olarak kullanıldı” (etymoninle). Yapıbozum, yapı söküm sözcüğüyle de tanımlanır. Cevizci, Felsefe Terimleri sözlüğünde yapıbozum için, “bir metin içinde geçen kavramların, metnin bütünlüğünü bozan tutarsız ve ikircikli kullanımlarından yola çıkarak, metnin yazarının kurduğu kavramsal ayırımların başarısızlığını göstermek ve açıklamak geliştirilmiş olan bir yöntemdir (Cevizci, 1999 s.913) şeklinde tanımlar. “Batı felsefesinin genetiğinde yer alan ve gelenek oluşturmuş hâkim düşünme mantığının işleyişindeki keyfiliği ve temelsizliği göstermeye odaklanan bir metin okuma stratejisini imler” (Rutli, 2016, s.52).

Yapı-bozmacılık bir dil kuramı olarak ortaya çıkar; daha doğrusu, yapısalcı düşünürlerin İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'nin (1857- 1913) yapıtlarına dayanarak ileri sürdükleri kuramların bir eleştirisidir. Saussure dilin sistematik yanını vurgulamış ve onu kendi iç kuralları ya da 'gramer' i olan, kendi içinde bütünlüğe sahip bir alan gibi ele almıştır. Dil bütün sistemlerin işleyişine örnek oluşturur ve yapısalcılığa göre kültürel olguları çözümlemenin temelinde de bu örnek vardır. Yapı-bozmacılık, yapısalcılığın derin yapıların sistemlere anlam kazandırdığına, ya da göstergelerin zamanla hiçbir sorun yaratmayacak biçimde anlam ilettiklerine ilişkin anlayışına karşı çıkarak yapısalcı düşüncelerin çoğunu tepetaklak eder. (Sim, 2009, s.118).

Derrida, yapıbozuma tanımlama yapılmasının yapıbozumun özelliğini bozacağını düşünmektedir. Fakat yapıbozumculuk, bir anlam ve metin ilişkisini parçalayarak inceleme üzerine kurulmuş bir değerlendirme tekniğidir. Derrida’nın yaptığı “bir metni, tutarlı olmama ilkesinden kalkarak parçalamaya, metni kendi kendisine karşı hareket ettirmeye

çalışıyor, öncelikle içindeki tutarsızlıkların, kararsızlıkların, çelişkilerin peşine düşüyor, göstergeleri tek tek çözüyor, "söküyordu" (Yavuz, 2004, s.40). Bir ayırıştırma yaparak metinlerin, cümlelerin ve kelimelerin derinine inerek onları farklı yönden incelenmesini sağlıyordu. Bu incelemelerin temelinde karşıt durumların çatışmasıyla ortaya çıkarılan anlamların bir bozumu vardır.

Varlık-yokluk, gerçek-kurgu özgür-köle, erkek-kadın, güçlü-zayıf gibi karşıtlıkların ikinci teriminin daha önemsiz, daha aşağı konumlandırılması nedeniyle bu ikilikler hegemonik bir yapıya sahiptir: İlk terim diğerini aşağı çekerek hegemonisini kurar. Anlamı kuran da işte bu ilişkidir; aralarındaki farktır. İkili karşıtlıklar arasındaki ilişki bu nedenle stratejiktir. Yapısöküm ikincil terimi *ters çevirip*, sonra *yerinden-ederek* ona anlamını geri vermeyi amaçlar. Yani ikincil terimi göstererek hegemoniyi ortaya çıkarır. (Selmanpakoğlu, 2014, s.165)

Yapıbozum bir son ya da yok etme değil bir ayırıştırma, farklılıkların fark edilmesini sağlama, bir şeyin parçalanarak irdelenmesidir. Sanat alanında önemli bir kavram olan yapıbozum yapılan çalışmaların bozma, parçalama ve zıtlıkların fark edilmesinin sağlanması için uygulanmaktadır. Kalıp içesinden dışarı çıkarak sanat eserine farklı yorumlar eklenerek ya da biçimi değiştirilerek yapıbozumu yapılır ve bunun sonucunda düzensizlik olgusu meydana gelir. Yapıbozum sanatta, kavramsal veya biçim üzerinden bozma işidir, kültürel, sosyal veya sanatçının içsel yolcuğundan yola çıkılarak oluşan bozulmadır.

Görsel 6. Rene Magritte. Bu Bir Pipo Değildir / Ceci N'est Pas Une Pipe. 1929. <https://124.im/z20>

Yapıbozum kavramının en önemli örneklerinden biri Rene Magritte'in "Bu Bir Pipo Değildir" çalışmasıdır. Görünen ve algılanan arasındaki yapıda karmaşa yaratan bir çalışmadır. Pipo resmi olmasına rağmen altındaki metinde pipo olmadığını söyleyen yazının bulunması resim ve metin arasındaki ilişkiyi yapıbozuma uğratmaktadır. Michel Foucault

“Bu Bir Pipo Değildir” adlı kitabında Magritte’nin eseri için, “dil ile görüntü (imge) arasındaki bütün geleneksel bağını bozmak için yapıyor bunu” diye belirtirken, uygulamasını ise “adlandırıyor, açıklıyor, çözümlüme uğrattıyor” (Foucault, 2010, s.25) diye açıklamıştır.

Yapıbozum yapıldığında anlam dışında biçimsel olarak da bozulmalar yapılır. İki boyutlu veya üç boyutlu sanat eserlerinde yapıbozum yapan sanatçılar içerik olarak bozma yapsalar da çağdaş sanatta biçimsel olarak yapısal bozulmalar görülmektedir. Buna bir örnek ise, Picasso’nun eserleridir, sanatçı figürlerini kendine has bir tavırla geometrik bir yaklaşımla çalışarak biçimsel bir bozum yapmıştır.

Biçim, bakıldığında gözle görülen cismin veya sanat eserinin dış görünüşüdür. Türk Dil Kurumuna göre, “bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil” (TDK) olarak tanımlanır. Biçim, biç- fiilinden türemiş, “kesim, dilim” (Nişanyan) sözcüklerinden de günümüze evrilmiştir. Türkçede “biçim” olarak geçmekte olan kelime Fransızca forme, İngilizce ve Almanca da form olarak dile getirilir.

“Antikçağ Yunan felsefesinde, özellikle Aristoteles tarafından *morphe* ve *eidōs* deyimleriyle dile getirilen biçim terimi, biçmek sözcüğünden türetilmiştir. Uygur, Çağatay Azeri lehçelerindeki bütün karşılıkları da kesmek düşüncesine dayanır Biçim, herhangi bir varlığı sınırdan *biçim* (biçmek) ve *kesim* (kesmek) yoluyla çevresinden ve başkaca her şeyden ayırarak belirtmedir” (Hançerlioğlu, 1999, s.159).

“*Sanatsal formalizm* ise, bir sanat eserini belirleyen şeyin, onun anlamı, içeriği veya işlevi değil de yapı, denge, ahenk ve bütünlük benzeri unsurlarla ilişkili olan formu olduğunu dile getirir (Cevizci, 2021, s.185). Sanat eserinde çizgi, renk üç boyutlu çalışmalarda şekil yapısı olarak da değerlendirilir. “Sanatsal biçimin özgülüklerini açıklığa kavuşturmak için ilkin, sanattaki anlatımsal (*expressif*) ve tasarımsal (*figüratif*) araçların ne olduğunu incelemek yerinde olur (Ziss, 2016, s.103). Biçim somut haldir, sanat eserinin temel taşı olan içerik ile yakın ilişkilidir. İçerik, “bir sanat eserinde betimlenen olayların, aktarılan bilgilerin tümü” (Turani, 2011, s.58) dür. “İçerik, her zaman sadece, belli bir duyulur ve somut biçimle kendini dışavurduğu için estetik ve somut bir kapsamla duygusal bir güç kazanır” (Ziss, 2016, s.106). Biçim, içeriğin somutlaştırılmış halidir.

Doğada her somut varlığın bir biçimi mevcuttur ve zamanın katkısıyla biçimde bozulmalar meydana gelebilir. Doğadaki biçimin bozulmasında entropinin katkısı büyüktür. Varlıkların enerjisinin düzensizliğe gitmesiyle bozulmalar kaçınılmazdır bu bağlamda deformasyon varlıkların üzerinde etkisini gösterir. Deformasyon (biçim bozma), “biçimi bozulma, biçimsizleşme” (TDK).

Sanattaki deformasyon sanatçıyla ve eserinin arasında olan bir durumdur. Sanatçı gördüğünü özümser ve yorumlar eserin yaratılma süreci bu şekilde ilerler, sonlandığında onun gözünden bakabilme şansımız olur. Paul Klee, “Modern Sanat Üzerine” adlı kitabında bir esere baktığımızda, “Resimlerdeki nesnelere bize sakin veya sert, gergin veya dingin, yatıştırıcı veya ürkütücü, kederli veya gülümseyerek bakarlar” (Klee, 2017, s.33) demiştir, bu bağlamda bakıldığında eserin içine sanatçının yorumu girdiğinde ve eserle baş başa kaldığında izleyicinin hissedebileceği duyguları kavrayabiliriz.

Turani, biçim bozma ile ilgili “Sanat Terimleri Sözlüğünde”, “Resimde ve heykelde model olarak alınan nesnenin görüntü biçimini, yapılan yorumla uygun hale getirme” (Turani, 2011, s.24) olarak tanımlar. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise, “model olarak alınan nesnenin görünüşünü, yorum amacıyla, değiştirme” olarak deformasyonun tanımı yapılmıştır. Sanatçının çevresinden algıladığı nesnel ve fiziksel görünüşlerin özümseme sürecinden sonraki eser içeriğine uygun olarak bozumların yapılmasıdır.

Görsel 7. Livia Marin, Kırık Şeyler / Broken Things. <https://124.im/lZg1>

Görsel 8. Livia Marin, Kırık Şeyler / Broken Things. <https://124.im/FBkIsc>

Sanatta yapıbozum anlayışının kullanılması Derrida'nın metin ve kelime anlamlarının parçalara ayrılması tarzında kullanılır. Kelimelerin yerine seramik malzemeyi yerleştirdiğimizde onlar parçalara ayrılır ve bozumu ya da sökümü yapılır. Bu bozum biçimsel ve içerik açısından yapılabilir. Livia Marin “Kırık Şeyler” adlı serisi endüstriyel ürünlerin deforme edilmesi üzerine oluşturulmuştur. Görsel 7’deki çalışmada çaydanlık formu yatay biçimde yerleştirip yarısının erime ve akma etkisi gösterir. Endüstriyel biçime

sahip bir çaydanlık üzerinden bozum yapan seramik sanatçısı Marin, kullanılabilir bir ürünü işlevsiz bir hale getirmiştir. Görsel 8'deki çalışma ise serinin devamı olarak aynı nitelikleri taşımaktadır. Endüstriyel fincan yarısı erimiş görünümüne sahiptir. Sır ve dekor özellikleri de fincan ve çaydanlıktaki gibi devamlılık sağlar. Marin, eserlerinin içeriğini şu şekilde açıklamıştır: “Bu çalışma, günlük ihtiyaçlarımızı karşılayan, genellikle görünmeyen nesnelere geliştirdiğimiz ilişki üzerine bir düşünce sunmayı amaçlıyor. Çalışmanın merkezinde, gündelik hayata ve piyasanın emirlerine hükmeden aşırı aşinalığı tersine çevirmek için çalışan bir yabancılaşma kinayesi var” (Marin, t.y.).

Entropik açıdan bakıldığında Marin'in eserleri bir forma sahip endüstriyel ürünlerin kırık ve erimiş görüntüsü onların düzensiz yönünü ortaya çıkarır. Entropi de erime, parçalanma ve deformasyon olanakları mevcut olduğundan eserler görsel açıdan bu durumu yansıtır. Erime, bozulma ve parçalanma ürünlerin biçimsel olarak da deforme olmasından dolayı yapıbozuma uygun özellikler gösterir. Sanatçı Livia Marin “Kırık Şeyler” adlı serini şu şekilde açıklar:

Yüze yayılan dekoru ile aslında porselenin kendisidir. Böylece “kırık” nesnelere sadece kırılabilirliklerini ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda entropik veya acil bir duruma girerler. Biçim maddi hale gelir; malzeme, porselenin sanatsal bir forma dönüşmeden önceki orijinal durumunu temsil eder. Metamorfoz hem oluşu hem de yok oluşuyla bir metafora dönüşür (Marin, t.y.).

3. BÖLÜM: ENTROPİ VE YAPIBOZUM KAVRAMI ÜZERİNE ÇALIŞMALAR YAPAN SANATÇILAR

Sanatçıların ilgisini çeken konulardan biri olan entropi kavramıyla ilgili sergiler ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Evrenin oluşumdan itibaren bozulma, entropi teriminin hayatımıza girmesiyle anlamlanmış, yapıbozum tekniğinin sanat dallarıyla birleşmesiyle de resim ve seramik sanatına yeni bir soluk getirmiştir. Toplumun bozulması, maddenin bozulması veya içsel bozulmalar üzerine anlamlar yükleyerek form olarak da bozulma, düzensizlik üzerine giderek yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarının seçilmesindeki en büyük etken entropinin evrenin başladığı noktadan beri hayatımızda oluşunun sanat üzerindeki etkilerini görmemizi sağlamaktır.

Entropi yaşamda bir yapıbozum yapmaktadır. Derrida kelimeleri yapıbozuma uğratarak kelimelerin bütünden parçaya olan sürecini incelemiş ve bu oluşumun kelime üzerindeki yapısal sürecine değinmiştir. Entropide evrenin ve yaşamın yapıbozumu yaparak canlı ve

cansız varlıkların yapısal sürecini insanlığa sunmuştur. Sanatçıların değindikleri ise izleyiciye bu süreçlerin bilinçli ve bilinçsiz olarak aktarımını sağlamaktır. Bozulma hayatımızın bir parçasıdır ve her varlık kapalı veya açık olsun bilinçsiz bir biçimde rastgele durumla nihai sona ulaşmaktadır. Bu nihai sona giden süreçteki bozulma yolcuğu kaos ortamını yaratma eğiliminde olsa da bozulmaların oluşturduğu yeni oluşumlar ile düzen yeniden sağlanmaktadır. Değişimin evrenin başlangıç ve sonuna kadar devam etmesi bu süreci kontrol altında tutma olasılığını arttırmaktadır. Sanatçıların eserlerinde entropik etkiler görülür fakat ortaya çıkmasında bir ortam hazırlaması vardır.

3.1. Peter Voulkos

Görsel 9. Peter Voulkos. Pinatubo. 1994. <https://124.im/dCW9MT>

1924 yılında ABD'nin Montana eyaletinde doğan Peter Voulkos, İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikan Ordusu Hava Kuvvetlerinde görev almıştır. Montana Eyalet Üniversitesinde resim eğitimi aldıktan sonra California College of Arts and Crafts'ta yüksek lisansını tamamladı. 1952'de Montana'ya dönerek Helena'da bir atölye kurdu. Sonrasında 1959'da Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde tasarım ve heykel profesörü oldu. 2002 yılında ise yaşamını yitirmiştir.

Eserlerinde kendine özgü biçimsel bozulmalar yapan Peter Voulkos, yapıtların içindeki entropik düzensizliği serbest bırakmıştır. Jackson Pollock' un kendine özgü dışavurumcu tarzından etkilenmiş onun iki boyutlu yüzeydeki tavrını üç boyuta taşımıştır. “Sanatçı, bir konuşmasında, ‘Jackson Pollock'tan ve eski sanat geleneklerini yıkmanın efsanevi yönünden çok etkilendim...Resimde bile dokunaklı bir dönemdi ve seramiklerimin resimlerle paralel olduğunu hissettim’ demiştir” (Taşpınar Şentürk, 2020 s.73). Voulkos'un çalışmalarında bilinçli veya bilinçdışı bozulmalar mevcuttur. Seramik sanatında hata veya kusur olarak kabul edilen kırılma ve çatlaklar Voulkos'un eserlerinde yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Eserlerini yaparken sadece ellerini değil, bütün bedeni kullanan bir sanatçıdır. Yapım aşmasında kille savaş içerisinde olan bir performans sergilemekte olduğunu gösterir. Geleneksel kalıpların dışına çıkarak kili biçimsel olarak düzensiz ve heykelsi yapıya sokmuştur.

Geçmişte yaşamış ustaların aksine Modernistler'in tuvalin yassılığını vurgulamaları, Voulkos'a ilham vermiş ve binlerce yıldır olumsuzluk olarak görülmüş olan; şekillendirme sırasında oluşan hatalar, delme, kesme, oyma, yırtma, parçaları birbiri üstüne yığma gibi yön temleri sürece dahil ederek malzemenin plastikliğini vurgulamıştır. Voulkos, seramiğin içinde olan; çatlakları deformasyonları, pişirim sırasında oluşan hataları, kusurları üretimin bir parçası olarak görmüş ve seramiğin özünü olduğu gibi kabul etmiştir (Taşpınar Şentürk, 2020 s.75).

Görsel 10. Peter Voulkos. Demir Kafa / Iron Head. 1999. <https://124.im/fNMK0>

Yapısal olarak özgür çalışmalar yapan Voulkos, resim eğitimi almış ressam olmak isteyen bir sanatçıydı fakat seramik dersi almasıyla duygu ve istekleri değişmiştir. Seramikle daha çok ilgilenmeye başlamıştır. Voulkos seramikle tanışmasını, “O kili hissetmeye başlar başlamaz, bu benim için büyük bir değişiklik oldu. Artık resim yapamadım.” diye anlatmıştır. Sanatçının seramikle tanışmasıyla başlayan süreci, seramiğin farklı bir biçimde yorumlanmasına da vesile olmuştur. Seramik formları biçimsel olarak yapıbozuma uğratmış, kullanılabilirlik özelliğini tamamen yitirmiştir. İşlevselliğini kaybeden yapıtların düzensizliği artarak felsefi açıdan bir yaklaşım sağlanmıştır. Önemli olan kil ile karşı karşıya kalımdan sonraki süreçte, sanatçı ve kilin ikili olarak birbirlerine karşı gösterdikleri düzensizlikleri, sanatın parçası olarak görmektir.

Görsel 11. Peter Voulkos. Sallanan Tencere / Rocking Pot. 1956. <https://124.im/aSRwrb>

3.2. Robert Smithson

Görsel 12. Robert Smithson. Sarmal Dalgakıran / Spiral Jetty. 1970. (Taş, Toprak, Tuz kristalleri, Su, Büyük Tuz Gölü). Utah, ABD. <https://124.im/3rGR>

1938 yılında New Jersey de doğan arazi sanatçısı ve yazar Robert Smithson, New York, Art Students League’de Brooklyn Müze Okulu’nda eğitim görmüştür. 1973 yılında Amarillo Rampası’nın fotoğraf çekimi sırasında uçak kazası nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Robert Smithson “Aklın Tortulaşması: Toprak Projeleri” adlı makalesinde sanatı için, “İnsanın akli ve toprak sürekli bir aşınma, erozyon halinde, akıl nehirleri soyut kıyıları aşındırıyor, beyin dalgaları düşününce yarlarını çökertiyor, fikirler bilinmezlik taşlarına çözülüyor ve kavramsal kristalleşmeler kumlu aklın tortularına dağılıyor” (Harrison, Wood, 2015, s.924). Toprağın özelliği olan doğal süreçler halindeki değişimlerini akıl kavramı ile bütünleştirmiştir. Bu özelliklerin ortak noktası ise düzensizliktir, kaosa sürüklenmesidir.

Arazi sanatının önemli temsilcilerinden Robert Smithson, eserlerinde taş, kaya, çakıl, ayna gibi malzemeleri kullandığı görülür. Sanatçı doğaya sanatını katmıştır. “Düşük profilli manzaralar, entropik manzara dediğimiz taş ocağı veya maden alanı, bir tür durgun su veya saçak alanla ilgilenmeye başladım” bu başlamayla beraber ilgi alanına girme nedeni “Tarih öncesini çağrıştıran manzaraları seviyorum. Bir sanatçı olarak, insanın bu sürecin üstesinden gelmek yerine aslında bir parçası haline geldiği bir jeolojik ajanın işçiliğini üstlenmek biraz ilginç” (Smithson) şeklinde ifadede bulunmuştur.

Smithson, eserlerini doğaya bırakarak onunla bütünleşmesini sağlamış ve entropinin onun üzerindeki etkisini özgür kılmıştır. “Sarmal Dalgakıran” eseri Amerikan’ın Utah eyaletindeki tuz gölünün kuzeydoğu kıyısına yapılmış. Helezon şeklinde olan eser yapıldıktan sonra tuz gölünün doğal sürecine uyum sağlaması için dokunulmamıştır. Tuz gölünün içindeki bu büyük yapıtın genişliği 4,6 metre, uzunluğu ise 640 metredir.

Yaklaşık 7000 ton toprak, kaya ve tuz kristalleriyle gerçekleştirilen yapıtın spiral biçimi, arazinin kendi doğal topografyasından ve gölün merkezinde olduğu söylenen efsanevi bir burgaçtan kaynaklanmaktadır. Smithson’ın doğadaki doğum-ölüm döngüsünden, yaşamsal entropiden etkilenmesi başka yapıtlarında da spiral biçimini kullanmasına neden olmuştur (Antmen, 2019, s.254).

Tuz gölünde dönemsel olarak suyun yükselmesiyle “Sarmal Dalgakıran” suların altında kalmıştır ve Smithson’un istediği gibi doğaya uyum sağlayan bir yapıt olmuştur. Kuşbakışı olarak bakıldığında tuz gölünü tuval gibi spiralin ise Smithson’un çizimi gibi görebiliriz. Doğayı tuval olarak görmüş eserlerini yeryüzündeki entropik düzene bırakmıştır. Doğa ona sunulan her şeyi kabul eder, Smithson’nun yaptığı gibi sunulan yapıta dokunulmayan her şeye sarılır ve kendi bünyesine kabul eder.

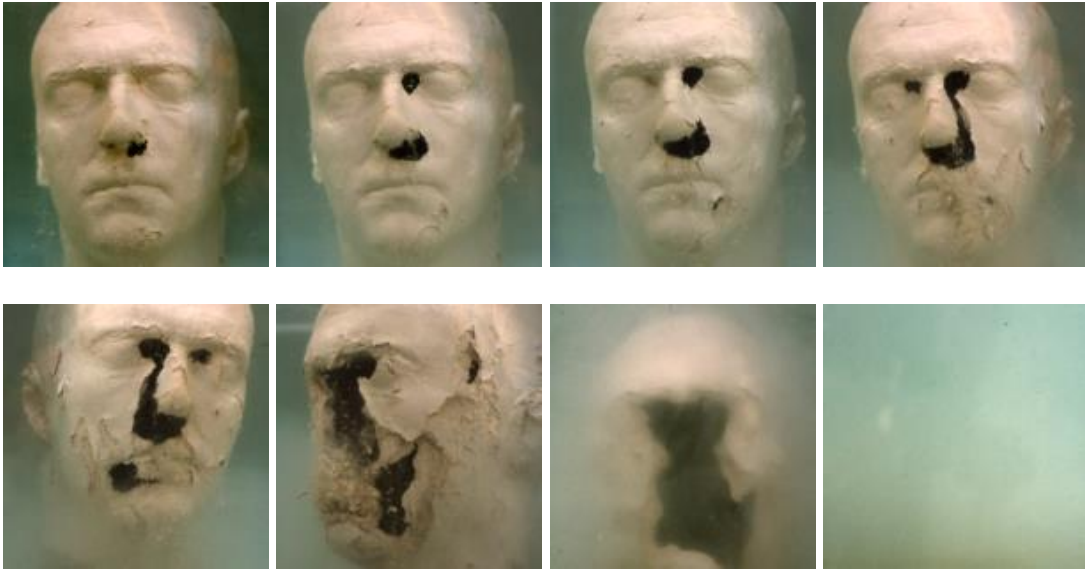
Görsel 13. Robert Smithson. Asphalt Yıkımı / Asphalt Destruction. 1969. Roma.
<https://124.im/4E8H1My>

Entropi kavramı Robert Smithson’un eserleri ile adeta bütünleşmiş bir kavram olmuştur. Yapıtları doğayla tamamen bütünlük sağlamıştır. Sanatın galerilerden kopması gerektiğini düşünen Smithson, Duchamp’ın sanat yapıtlarına hazır nesneyi getirerek bir yapıbozum

yapmasıyla eş değer bir bozum yaparak sanatı doğaya taşımıştır. Bu bağlamda galeri alanlarıyla yapıt arasındaki ilişkiyi bozarak yeni bir çağa geçiş yapar. “Asfalt Yıkımı” eserinde bir kamyon dolusu sıcak asfaltı Roma’da eski maden ocağı olan bir bölgeye yığmıştır. Burada sıcak asfaltın yeryüzü ile bütünleşmiş, oradaki ekolojiye uygun bir ortam sağlanmıştır. Oradaki var olan şekli alan sıcak asfalt için Smithson’nu heyecanlandıran nokta bırakıldıktan sonra doğal süreçlerin üzerindeki etkilerini görmek olacaktır.

Smithson’nun eserlerini bütünleştirdiği yerler maden ocaklarıdır, bunun nedeni endüstrinin gelişimiyle insanoğlunun değiştirdiği toprakların doğal sürecini geri kazandırmaktır. “Ekonomi dünyadan soyutlandığında, doğal süreçlere kördür” (Antmen, 2019, s.259). Bu körlüğü ortadan kaldırmaya çalışan, ekolojik dengeyi entropinin kollarına bırakarak yeniden doğa düzensizliğinin güzelliğiyle buluşmasını sağlamaya çalışan eserler yapmıştır.

3.3. David Cushway

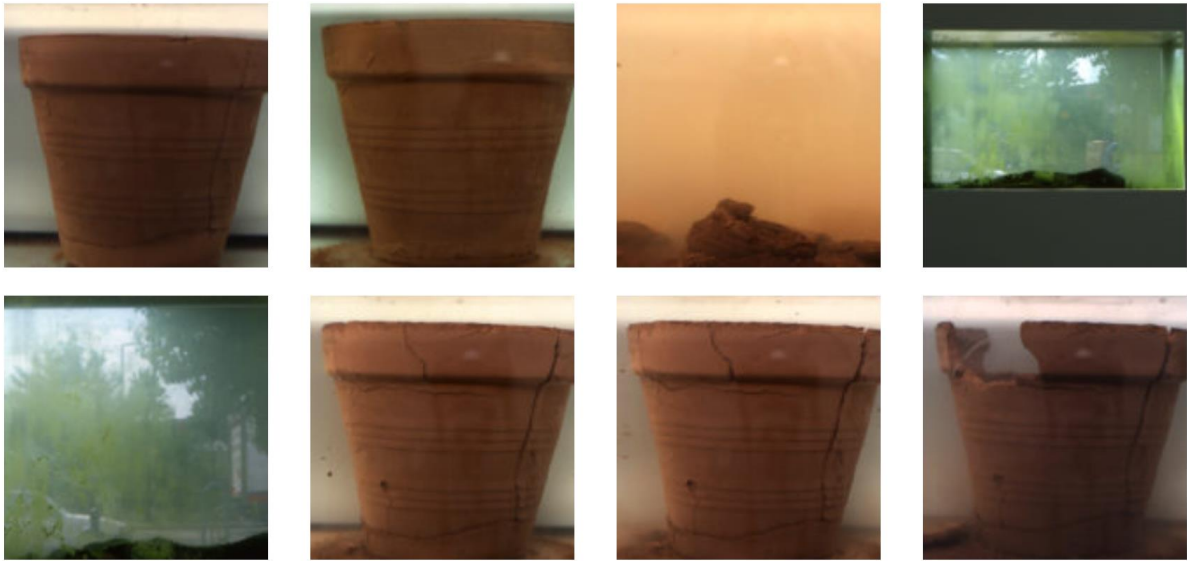

Görsel 14. David Cushway. Süblimasyon / Süblimation. 2001. (Kil, Su, Video). <https://124.im/QAT1>

“1965 doğumlu İngiliz, David Cushway çağdaş seramiğin tüm önyargılarına meydan okuyan, ölümlü varoluş ve zaman kavramlarını istismar edecek derecede büyük bir deneyim yaşatan eserleriyle tanınırlık kazanmış bir sanatçıdır” (Ağatekin, 2012, s.82). Cushway’in

çalışmaları izleyicinin önüne süreç içerisinde çıkmaktadır. Video sanatı yapan sanatçı belli formlarda oluşan pişmemiş veya pişmiş ürünleri, suyun içinde ya da düşmeyle hasar gören yapıtların deformeye uğrama aşamalarını kayıt altına almasıyla ortaya çıkarmaktadır. “Sürekli yaşam ve ölüm döngüsü, pratiğimde tekrar eden bir temadır ve figüratif bir anlatıda kendi bedenimin kullanımı bunu yansıtır” (Cushway, t.y.).

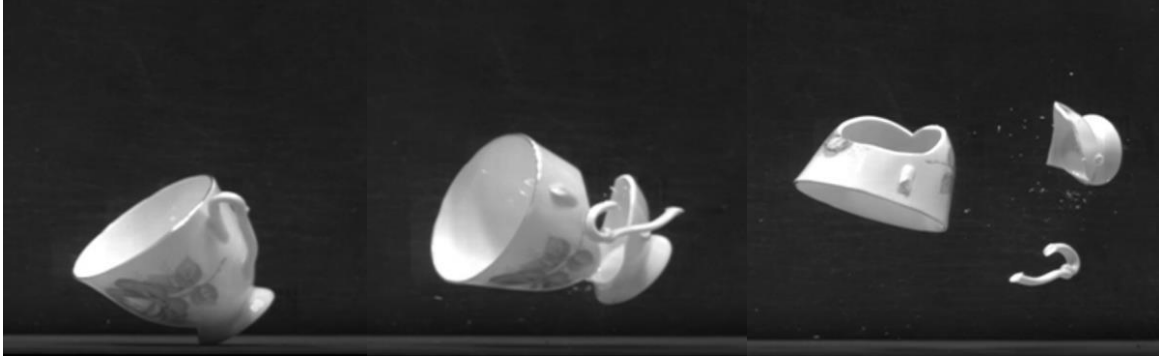
Entropi artışının oluşum evrenlerini David Cushway’in eserlerinde net biçimde görebilmemiz mümkündür. İlk aşamada, kafasının birebir kalıbını alıp, kilden yapmıştır. İkinci aşamada ise su tankının içerisine yerleştirilip doğal süreçle çözülmesini beklemiştir. Su, kil ile buluşunca malzeme yüzün belirli noktalarından başlayarak soyulma, erime ve kopma etkileri gösterir. Zıt malzemelerin buluştuğu bu çalışmada entropi artışı da kaçınılmaz olmuştur. Sanatçı Cushway, “Süblimasyon” eseri için, “Bize dünyanın ve evrimin bir ürünü olduğumuzu ve sonunda ona döndüğümüzü hatırlatır” (Cushway, 2001) şeklinde açıklamıştır. “Süblimasyon” eserinin kelime anlamı, “fizikte katı maddeyi buharlaştırmak” (nişanyan) tır. Entropinin varlıklar üzerindeki enerjinin çıkmasıyla oluşan düzensizliği yapıtının adı ve içeriğiyle yansıttığı görülmektedir.

Görsel 15. David Cushway. Döngü / Cycle. 2001. (Kil, Su, Video). <https://124.im/v7yR6w>

David Cushway, eserlerinde görüldüğü üzere bir süreç sanatçısıdır. Süreç, entropinin dağılmasındaki her noktada vardır çünkü süreç demek zaman demektir. Canlı veya cansız her nesnenin entropik süreci her zaman koşullara bağlı olarak farklılık gösterir. Sanatçının

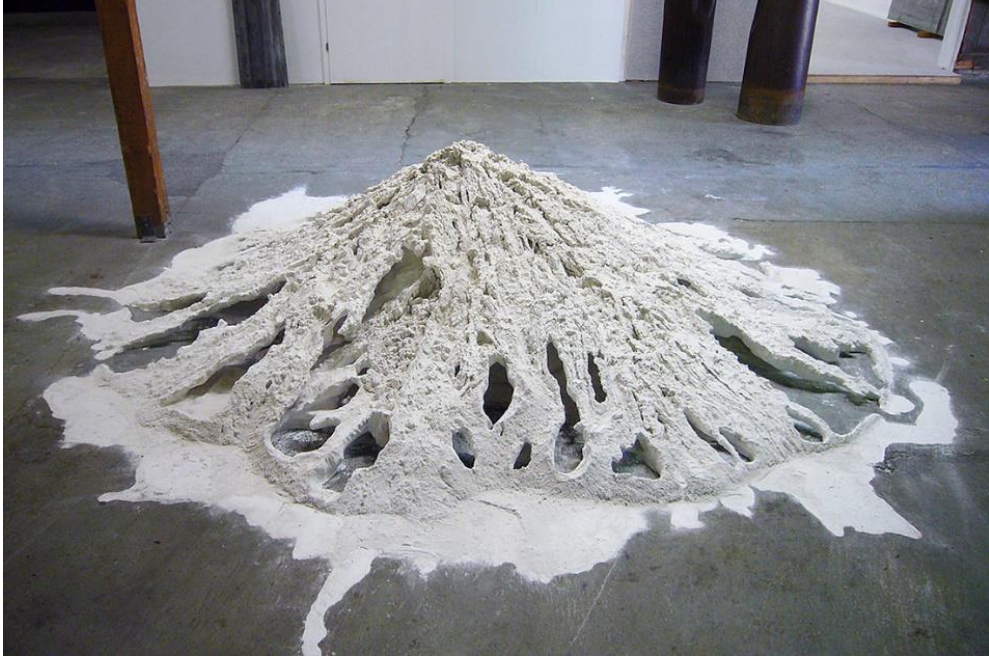
eserlerindeki çözümlenmelerden görüldüğü üzere oluşan nihai son aynı fakat oluşan etkileri ve süreleri farklıdır. Görselde kilden yapılan bir saksı ve suyu bir arada görmekteyiz. Entropiye yenik düşerek deformasyona uğrayan saksıda bir süre sonra küf ve algler büyümeye başlamıştır. Bu da bize yapıbozumsal bir yıkıma uğrayan saksının kaosunu görürken, ardından gelen yeni yaşamın oluşunu göstermektedir. Custway, “yaratma ve yok etmenin sürekli döngüsünü” (Custway, 2001) anlattığını belirtmiştir.

Görsel 16. David Cushway. Parça / Fragments. 2006. (Video). <https://124.im/mIzEb>

Entropide ve kaosta temel durum düzensizliğin artmasıyla oluşan oluşumun sonundaki nihai haldir. Cushway’in çalışmalarında bu son vardır fakat “Fragments” yani “parça” adlı eserinde görüldüğü üzere entropiye bir karşı geliş mevcuttur. Videoda bir fincan görülmekte ve bu fincan belli bir mesafeden zemine bırakılmaktadır. Zemine çarpan fincan entropinin artışıyla düzensizliğe ulaştığından parçalara ayrılır bunun son olacağını düşünürken sanatçı videoyu geri sararak birleştirir. Bu şekilde döngüye giren fincan, Cushway’in felsefesinde olduğu gibi bir yaşam ve ölüm arasındaki süreçte kalmaktadır.

3.4. Karin Lehmann

Görsel 17. Karin Lehmann, Alçı / Gips. 2010. <https://124.im/8XGbK7C>

1981 yılında doğan İsviçreli seramik sanatçısı Karin Lehmann, Bern University of the Arts'ta sanat eğitimi almıştır. Zürih ve Londra da çalışmalarında devam etmektedir. Alçı, kil, kumaş ve cam gibi malzemeleri kullanarak eserlerini oluşturmaktadır. Çalışmalarında çürüme, erime ve çökme gibi sonuçlar görülmektedir. Bunun yapım aşamaları ise döküm ve fırlatma gibi deneysel çalışmalar yapması sonucunda oluşmaktadır.

“Alçı” adlı çalışma alçı ve suyun birleşmesi sonucu deneysel ve süreç içerisinde oluşturulmuştur. Alçının bir noktaya dökülerek tümsek oluşturulmasıyla ve bir miktar su da ilave edilerek yer yer erime gerçekleşmiştir. Belirli bölgelerde farklı boyutlarda delikler olmuştur. Doğal bir akışla da kenarlara alçıyla birleşen su akmaları görülür. Entropik yenilgiye uğrayan “Alçı” eserinde deformasyonlar görülür ve doğal bir bozulma yaşanır.

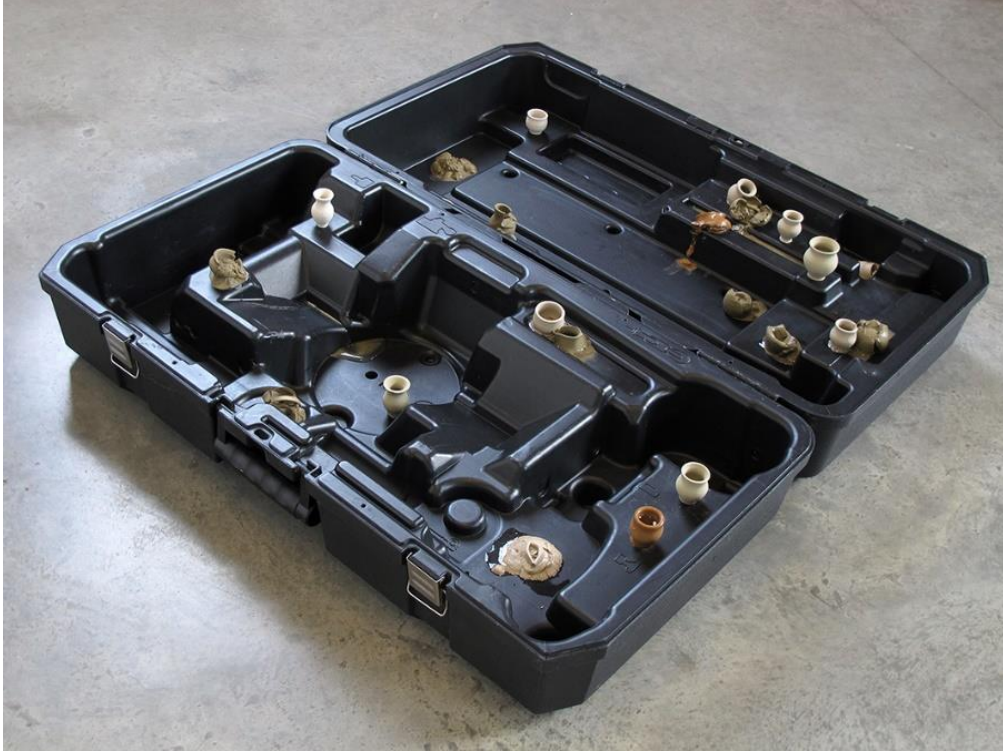

Görsel 18. Karin Lehmann, Sediment Örnekleme / Sediment Sampling. 2014.
<https://124.im/1AZSV>

Görsel 19. Karin Lehmann, Sediment Örnekleme / Sediment Sampling. 2014.
<https://124.im/1AZSV>

Karin Lehmann, 200 adet pişmemiş seramik objeyi suyla dolu bir alana bırakarak onların bozulmaları ve düzensizliklerinin artmasını beklenmiştir. Ayşe Canpolat'ın Lehmann ile yaptığı görüşmesinden “Sediment Örnekleme” yapıtını şu şekilde açıklar; “Kuru formun su ile buluşması sonucu malzeme çamur haline geri döner ve böylelikle tekrardan yeni bir şey yaratma potansiyelini de içinde barındırır. Arkaik ve sade güzelliğin yok oluşu ile karşı karşıya kalan izleyici gördükleri karşısında düşünmeye sevk edilir” (Canpolat, 2021, s.739). Biçimsel olarak bir bozulmaya uğrayan yapıtlar içerik açısından güzellik kavramını izleyiciye sorgulatmaktadır.

Farklı boyutlarda ve farklı türlerde çamurların erimeleri entropik açıdan değişkenlik gösterir. Bunun nedeni entropi artışı her madde üzerinde zamansal açıdan farklılık göstermesidir. “Sediment Örnekleme” yapıtındaki bu farklılıkların bir araya gelmesi düzensiz görünümün ardından kaosu ortaya çıkarır.

Görsel 20. Karin Lehmann, De Walt / Boîte-en-valise. 2015. <https://124.im/Srf4czL>

22 adet küçük boyutta farklı çamur türlerinden yapılan formlar siyah malzeme çantasının içerisine çeşitli noktalara yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. De Walt markasının malzeme çantasıyla, Duchamp'ın eserlerinin röprodüksiyonlarını taşıdığı deri bavuluyla özleşen bir yapıttır. Lehmann, seramik sanatçıların çamuru şekillendirmek için kullandığı çeşitli malzemeleri depoladığı çantayı, kendi eserlerini sakladığı bir çanta haline getirmiştir.

“Sediment Örnekleme” eserinde olduğu gibi pişmemiş formların deforme olmasıyla ortaya çıkan süreç yapıttır. Zamanın formlar üzerinde etkisiyle erime ve bozulma göstererek entropik bir artış görülürken yapısal bir bozulmada göstermektedir. Bu bağlamda sanat çalışmalarının üzerindeki entropi artışının mevcut durumunun görülmesine olanak sağlar. Deforme olan formların geri dönüşünün olanakları yoktur. Ortaya çıkan düzensizlik kaosun oluşumunu desteklemektedir.

3.5. Beril Anılanmert

Görsel 21. Beril Anılanmert. Entropi. 2012. (Porselen, Düzenleme). <https://124.im/dzsxrV>

1942 yılında İzmir’ de doğan Beril Anılanmert, 1968 ve 2005 yıllarında Mimar Sinan Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. 1976 yılında Doçent ve 1989 yılında ise Profesör olmuştur. Aynı zamanda Uluslararası Seramik Akademisi Üyesidir. Beril Anılanmert, eserlerinde genel olarak zıtlık ve dönüşüm kavramlarını ele almaktadır. Elif Ağatekin’in “Seramik Sanatında Alternatif Bir İfade Aracı Olarak Atık Seramik Kullanımı” tezinde Anılanmert çalışmalarını şu şekilde açıklamıştır:

Çalışmalarında, bazen atık olmayan, kusursuz, endüstriyel üretilmiş işler veya atık seramik malzemeler kullanıyorum. Bitmiş, fırınlanmış ürünlerin kırıkları veya pişirme girmemiş ama kalıptan çıkarken deforme olmuş, üretim aşamasında “ıskarta” parçalar da olabiliyor. Ayrıca, bu kırıklar, atıklar, yaptığım çalışmalara, yaşanmışlık, kişiselleştirme, bitmemişlik, devam edecekmiş duygusu veren özellikleri ile zaman zaman kullandığım zıt öğelerle de iç gerilim yaratmama olanak sağlıyor. Bu iç gerilimler, zıtlıklar, (kavram ve biçim bazen de malzeme olarak) çalışmalarına dinamizm katıyor (Ağatekin, 2012, s. 81)

Beril Anılanmert, Entropi adlı sergisinde ve onunla aynı ismi taşıyan eserinde toplumsal bir tükenmeden bahsetmiştir. Avniye Tansug, Anılanmert sergisi için, “bugün toplum olarak geldiğimiz noktadan geri dönüşün mümkün olmadığını, ciddi bir yozlaşma, çürüme ayrışma ve parçalanma içinde olduğumuzun altını çiziyor” (Tansug, 2012) diye belirtmiştir. Entropinin düzensizlik sürecine girdikten sonraki geri döndürülemezliğini toplumun geri döndürülemez yozlaşması metaforuyla birleştirerek bu çürümeyi seramik eserleri üzerinden yorumlamıştır. “Entropi” adlı eserinde kâğıt uçak biçiminde olan seramik formlar üzerinde, gazetede haberlerin görselleri vardır. Havada süzülen kâğıt uçaklar bir yöne eğilim göstermekte ve arkasından bu hareketi destekleyen küçük parçalar bir kaosun içerisindeki enerji boşalmasını yansıtmaktadır. Toplumda oluşan olayların birçoğunu gazeteden

öğrenmekteyiz, güncel olarak elektronik kaynaklardan yararlanılsa da temel olarak gazete kültürü şu anda da mevcuttur. Kâğıt uçaklar ise, yapıp boşluğa bırakıldıktan sonra geri gelemez rüzgârın akışına göre süzülür gider. Toplum gazeteyi temsil ederken kâğıt uçak formu ise entropinin düzensizliğini temsil etmektedir. Geri döndürülemez yolculuk başlamış ve çürümeye giden toplum, kolektif biçimde “Entropi” eserinde bir araya gelmiştir.

Görsel 22. Beril Anılanmert. Dönüşüm. 2011. 25x25 cm. <https://124.im/H5CY>

Görsel 23. Beril Anılanmert. Dönüşüm. 2011. 20x20 cm. <https://124.im/KgWpG>

Değişim ve dönüşüm entropinin bir parçasıdır. Canlı ve cansız varlıklar yaşamları sürecinde yapıbozuma uğrarlar biçimsel olarak enerjileri biter ve bu durumda varlıklar dönüş içerisinde oluşumunu tamamlar. Anılanmert’in aynı isimleri taşıyan eselerde bu sürecin aktarımı görülmektedir. Görsel 22 ve 23 deki eserler değişim kademesinin parçalarla ayrılan yapıların oluşturduğu bir düzenle anlatılmıştır.

3.6. Steven Young Lee

Görsel 24. Steven Young Lee. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo / Jar with Pine Tree and Cardinals. 2013. (Porselen). <https://124.im/ePdS3Fm>

Görsel 25. Steven Young Lee. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo. / Jar with Pine Tree and Cardinals. 2013. (Porselen). (Detay). <https://124.im/ePdS3Fm>

Görsel 26. Steven Young Lee. Çam Ağaçlı ve Karnidalli Vazo. / Jar with Pine Tree and Cardinals. 2013. (Porselen). (Detay). <https://124.im/ePdS3Fm>

1975 yılı Chicago doğumlu olan, kökleri Kore'ye dayanan Steven Young Lee, ABD ye göç etmiş seramik sanatçısıdır. Çin, Jingdezhen'de bir yıllık kültürel ve eğitimsel değişme programıyla da yeni bir çalışma grubu oluşturarak, bölgedeki üniversitelerde çok sayıda dersler vermiştir. Günümüzde ise Helene, Montana'daki Archie Bray Vakfı'nın sanat direktörüdür.

Sanatçı, çeşitli kültürleri görmüş olup ve bu kültürlerden edindiği birikimleri sanatına aktarmıştır. Küçük yaşlardan itibaren kille ilişkisi olan sanatçı, profesyonel olarak seramikle ilgilenmeye başladığında kariyerinin ilk yıllarında yapıbozuma uğramamış vazo, tabak ve fincan gibi yapıtlar yapmıştır. Yüksek lisans programını bitirdiğinde yaptığı çalışmaların konusu, “tarihte veya bir tür bozulmaya atıfta bulunan soyutlanmış formlarla ilgiliydi” (Lee, 2016). Çeşitli kültür birikimlerinin ve edindiği deneyimleriyle Lee, yapıtlarında oluşan hata gibi görünen deformasyonları yapıbozumcu düşünceyle bütünleştirmiştir. Bu bütünleşmenin sonucunda ortaya çıkan yapıtlarda oluşan deformasyonlarla ilgili, “bu değer fikrini ve değere nasıl bakmaya başladığımızı sorguluyor” (Lee, 2016) diye ifade etmiştir. Sanatçı, “Çam Ağaçlı ve Kardinalli Vazo” da görüldüğü üzere dekor sıraltı boyayla vazo üzerine yapılmış ve vazo daha sonraki süreçte çatlama oluşarak eğilmiştir. Steven Young Lee, eserlerinin kültürel yapısını, mükemmel standartlarda yapılarak yapıbozuma uğrayan geçiş sürecini şu şekilde açıklamıştır:

Seramik tarihine olan tutkumu ve geçmişe dair olan hayranlığımı yansıtan eserlerim Çin, Kore, Fransız, Hollanda, İngiliz, gibi çeşitli kökenlerden gelen birikimleri taşıyan çalışmalardır. Seramik üretimi geçmişten günümüze endüstriyel bağlamda bir mükemmellik standartlarında yapılmıştır. Yapmış olduğum formların yapılarını bozarak, farklı gerçekliklere bürünmelerini sağlamaktayım (Aşan Yüksel, 2019, s. 260).

Görsel 27. Steven Young Lee. Şakayıklar ve Kelebekler / Peonies and Butterflies. 2013. (Porselen). <https://124.im/4m5h>

Yaptığı eserleri yapıbozuma uğratarak onlara temelinde yaşadığı kültürlerin motiflerini yükleyen Steven Young Lee, yapıtlarını entropinin düzensizliğine bırakmaktadır. Vazoların mükemmel formlarının üzerinde bir çatlakın açılması veya sönerek biçimlerinin bozularak şeklinin değişmesi formda olan enerjinin dışarı çıkmasıyla oluşmaktadır. Bu oluşumun sonucunda entropik bozulmanın nesne üzerindeki etkisini görebiliriz. “Şakayıklar ve Kelebekler” eserindeki bozulma vazo biçiminin bozulması haricinde üzerine uygulanan motiflerinin sıraltı boyanın da akmasıyla görülebilir. Sanatçı eserini entropik düzensizliğe bırakarak son halini bulmasını hedeflemiştir. Fakat sanatçı için entropik düzensizliğe yapısal olarak bozulma haricinde ulaşması yeterli değildir önemli olan bu düzensizliğin içindeki amaçtır. Sanatçı bu amacı için, “büyük bir çatlak olan nesneniz varsa veya çökerse ama arkasında iyi bir niyet varsa o zaman heykel alemine geçer. Niyet bu sürecin çok önemli bir parçası halinde gelir” (Lee, 2016) açıklamasında bulunmuştur. Kavramsal olarak istediği düzensizliği ise, “izleyiciler gerçek güzelin ne olduğunu? güzelin tanımını ve değer algısını yeniden sorgulamaktadırlar” diye ifade etmiştir. (Aşan Yüksel, 2019, s. 260). Sanatçı düzensizliği biçimsel olarak ve kavramsal olarak yapmaktadır. Yani eserler entropik düzensizliğe sanatçı tarafından bırakılmıştır.

Görsel 28. Steven Young Lee. Sarı Asya Korkuluk Vazoları / Yellow Asian Baluster Vases. 2019. (Porselen). <https://124.im/vgMQi>

3.7. Bouke de Vries

Görsel 29. Bouke de Vries. Ölü Doğa/ Dead Nature. 2019. (18. yy. Worcester Porselen Kâse, Kuru Meyveler ve Karışık teknik). <https://124.im/2u4yY>

1960 yılında Hollanda, Utrecht'te doğan Bouke de Vries, Design Academy Eindhoven'da ve Londra'da Central St Martin's'te eğitim görmüştür. Daha sonra kariyerinde büyük bir değişiklik yaparak West Dean College'da seramik konservasyonu ve restorasyonu bölümünü okumuştur. Sanatçı, çalışmalarına Londra'daki atölyesinde devam etmektedir. Seramik, farklı çamur türlerinin şekillendirilerek bisküvi ve sır fırını pişirimleriyle aşamalı olarak yapılan endüstriyel ve sanatsal yapıtların geneline denilmektedir. Belli bir yöntemi, aşama ve sırası olan bu sanatı Bouke de Vries, tamamen farklı bir yaklaşımla ele almıştır. Sanatçı bu aşamaların sonucunda ortaya çıkan kırılan veya hasar gören zamanla işlevini yitirmiş özel seramik parçalarını toplayarak onları farklı formlara sokarak yeniden yaşamları sağlamaktadır.

“Ölü Doğa” eseri, entropiye yenik düşen 18 yy. ait Worcester porselen kâsenin kuru meyvelerle birleşmesiyle oluşan bir yapıttır. Entropinin oluşturduğu düzensiz nesnelere sanatçı Vries tarafından bir araya getirilirken, eserde hem fiziksel olarak hem de kavramsal olarak yoğun bir entropi artışı görülmektedir. Bouke de Vries, sayfasında “Ölü Doğa” serisini şu şekilde açıklamıştır:

...bir tabak, bir süt srahisini, bir çaydanlık gibi günlük ev eŐyalarını, o dönemin Vanitas ve Memento Mori resimlerine gönderme yapan modern bir dokunaklılık verir. De Vries'in Londra'daki evindeki enstalasyon, 17. ve 18. yüzyıl plklerinden parçalar halinde kurtarılmıŐ, Őimdi kazılmıŐ ve kısmen birleŐtirilmiŐ beyaz Delft ev mlekleriyle Daniel Marot tarzında düzenlenmiŐtir (Vries, t.y.).

Görsel 30. Bouke de Vries. Tanrıça Parçaları/ Goddess Of The Fragments. 2015. (18. ve 19. yy. Çin Porselen Parçaları ve elik). <https://124.im/hwD>

Görsel 31. Bouke de Vries. Tanrıça Parçaları/ Goddess Of The Fragments. 2015. (18. ve 19. yy. Çin Porselen Parçaları ve Altın). (Detay). <https://124.im/RzvpM>

Hasar görmeden önceki yaşamlarında bir hikayesi olan bu yapıtlar, yapan kişiden kullanan kişiye veya onu evinde sergileyen kişilere kadar birçok yolculuk yapmıştır. Bu yolculuklar entropi yasası gereği bir yerde noktalanmasıyla sekteye uğramaktadır. Sanatçı doğası gereği entropisi artarak düzensizliğe ulaşan porselen formlar ile ilgili istediğini, “değersiz görülen bu nesnelere vermek istediğim şey yeni bir hikâye” diye belirtmiştir.

“Tanrıça Parçaları” adlı eserde, 18. ve 19. yüzyıla ait porselen parçalarının bir vazo üzerine inşa edilmesiyle bir bütünlük oluşturulmuştur. Detay görüntüsünde kintsugi tekniği ile uygulama yapılarak iki parça birleştirilmiştir. “Japon ve Çin geleneğinde önemli olan nesnelere altın cilalı onarımla tamir ettikleri yer beni çok etkiliyor çünkü hasar tarihinin bir parçası ve kutlanması gerekiyor saklanmaması gerekiyor” (Vries, 2014) diye açıklama yapan sanatçı, Kintsugi adlı onarım tekniğinden etkilenmiştir. Kintsugi, hasarlı yerlerin altınla doldurularak entropik düzensizliğe uğrayan nesnelere ödüllendirilmesidir. Nesnelere hasar gören bölgelerinin doğal sürecin ve yaşanmışlığın bir parçası olduğu ve gururla

sergilenmesidir. Sanatçının yaptığı da budur, parçaların enerjilerini yeniden kazandırmaktır ve bu sayede entropiye karşı gelemeyen nesnelere yaşamları için yeni bir savaş içine girerler.

Görsel 32. Bouke de Vries. Hafıza Kabı 35/ Memory Vessel 35. 2015. (16. yüzyıl Çin Wan-Li Porselen Kavanoz, Cam Kapaklı Vazo). 30x30x47 cm. <https://124.im/cexUZKJ>

“Hafıza Kabı” eserinde kırık parçaların cam vazo içine yerleştirildiği görülmektedir. “Yıkımın güzelliği” felsefesine dayandırdığı eserlerini yıkımın ardındaki kaosun içinden çıkarttığı parçaların yeni hikayeleri oluşturması amaçlanmıştır. Sanatçı Bouke de Vries, eserlerinde bulduğu nesnelere için, “kırık bir nesnenin, mükemmel bir nesne kadar güzel olabileceğini görüyorum” (Vries, 2014) demiştir. Entropinin yaptığı yıkım sonucu sanatçı, yapıbozmacı bir tavırla yıkımdan bir sanat eseri inşa etmiştir. Bu da bize bir son olduğunu fakat sanatta sonun bile değiştirilebileceğini göstermiştir.

3.8. Emre Can

Görsel 33. Emre Can. Orta Doğu'da Kahvaltı. 2018. (Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme). 1280°C, <https://124.im/hLB>

1984 yılı Bilecik doğumlu seramik sanatçısı Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde lisans ve yüksek lisans eğitimi tamamlamıştır. Sanatta yeterlilik tezini de Anadolu Üniversitesi'nde tamamlayan sanatçı Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.

Seramik alanındaki en büyük yenilikten biri üç boyutlu yazıcılar olmuştur ve bu yöntemi en iyi şekilde kullanan seramik sanatçılarından biri Emre Can olmuştur. Klasik şekillendirme yöntemlerinden sıyrılarak teknolojiyle birleşen eserlerinde genellikle mavi renk kullanmıştır. Can, eserlerindeki mavi renk kullanımını için, “bütün yaşanmışlıklara rağmen umudu simgelemektir” şeklinde tanımlar. Formların oluşturulmasının ilk aşaması, üç boyutlu bir program olan NX üzerinden çizilmesidir, ikinci aşamada yazıcının sistemine yüklenmesidir. Seramik çamuru yazıcının tüpüne hava kalmayacak şekilde yerleştirildikten

sonra üç boyutlu yazıcının çalışmasıyla zeminden başlayarak biçimleri yukarıya doğru oluşmaya başlar. Kavramsal olarak ise Can “Orta Doğu Serisi” eserlerini şu şekilde tanımlar;

İnsan hafızası, yaşanan ya da maruz kalınan olumlu, olumsuz her şeyin zihinde saklanabilmesi gücü olarak tanımlanabilir. İnsanın yaşamış olduğu bireysel mutluluklar, üzüntüler insan hafızasında yer etmektedir. Toplumsal hafıza ise yaşanan ekonomik sosyal ve siyasi yaşanmışlıkların insan hafızasında oluşturduğu olumlu ya da olumsuz etkilerdir. Yaşadığımız coğrafya gereği, Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler ve bu bölgede yaşanan savaşların toplum olarak bizlerin hafızasında kapladığı yer oldukça fazladır. Bu bölgede yaşayan insanların maruz kaldığı sosyolojik, siyasi ve ekonomik etkilerin, yaşanan savaşların orada yaşayan insanların belleklerinde bıraktıkları izler, Ortadoğu serisinin alt metnini oluşturmaktadır (Can, 2019, s.98)

Görsel 34. Emre Can. Orta Doğu'da Kahvaltı. 2018. (Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme).

<https://124.im/ZD3279m>

“Yüzeylerde elde edilen kırılma dokuları Ortadoğu’da var olan savaş sonucunda ortaya çıkan hem fiziksel hem de duygusal yıkıma işaret etmektedir” (Can, 2019, s.100). Sanatçı, fiziksel ve duygusal olarak oluşan yıkımlarda mavi rengi kullanarak umudun olduğunu vurgulasa da zamanı geriye alıp yaşananları yaşanmamış gibi yapamaz. Eserlerde yapılmak istenen bu değildir, bu yaşamın sonucu, geri döndürülemezliğin olduğu evrende yeni umut olduğudur. Entropinin yarattığı düzensizliğin ve insanlığın yarattığı kaosun birleştiği nokta olarak eserleri yorumlanabilir. Görsel açıdan enerjisini yitirmeye başlayan kahvaltı masası görmekteyiz.

Görsel 35. Emre Can. 2018. Doğanın Gücü serisi. (Üç Boyutlu Yazıcı ile Şekillendirme).
<https://124.im/qJ7B>

<http://www.dartgaleri.com.tr/wp-content/uploads/2021/01/Doganin-Gucu-Serisi-5.jpg>

Zaman, kapalı ve açık sitem olarak her varlığın oluşmasını sağlayan önemli süreçtir. Zaman içerisinde var olan sistemde bozulması ve yok olması kaçınılmaz sonudur. Doğa da zamanın etkileri büyük ölçüde gözle görülür ve doğa her zaman dünyaya olan üstünlüğünü gösterir. Doğa kendini yeniler ve asla yılmaz bunun en büyük etkilerini insanlık Covid – 19 döneminde eve kapandığında görmüş oldu. Hava kalitesinden su kaynaklarının kalitesine kadar büyük oranda değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler ekolojik ortamda insanlığın yarattığı kirliliğin, doğanın kendisini yenilenmesidir. Yani doğa her zaman üstünlüğünü gösterir. Sanatçı, doğanın insanlıkla ve makine ile olan ilişkisini “Doğanın gücü serisi” eserleri üzerinden şu şekilde anlatmıştır; “İnsan veya bir makine tarafından üretilen her şey hiçbir müdahale, bakım ve kontrol yapılmaksızın doğaya bırakıldığında doğanın istediği doğrultuda dönüştüğü görülmektedir” (Can, 2019, s.95).

3.9. Caner Yedikardeş

Görsel 36. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021. <https://124.im/jme7Wf>

Caner Yedikardeş, 1988 Samsun doğumlu seramik sanatçısıdır. Lisans, Yüksek Lisans ve Sanatta Yeterlilik eğitimlerini Hacettepe Üniversitesi Seramik Bölümünde tamamlayan sanatçı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Seramik Tasarımı Bölümünde görevini sürdürmektedir.

Caner Yedikardeş'in Ocak 2021 yılı içerisinde gerçekleştirdiği "Tuz Buz" adlı sergisi, 1972'de trafik kazası sonucu vefat eden teyzesine ithafen ortaya çıkmıştır. Henüz nişanlı olan genç öğretmenin hazırladığı fakat kullanamadığı çeyiz takımının parçalarından oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak tabak takımları ve fincan takımlarının suyla dondurularak buzun içerisine parçalı halde yerleştirilmesinden oluşur. Dönemindeki popüler porselen tabakları parçalara ayırarak aşamalı şekilde donduran sanatçı yaşanmamış zamanın sarmal ilişkisini anlatmaktadır. Yedikardeş çalışmaları için "Yapıtlarımda kullandığım bu tabakların kırılma anlarını dondurulması, yaşanmış trafik kazasının metaforudur" (Yedikardeş, 2021) şeklinde belirtmiştir.

Tuz Buz, "Döngünün kaderi sarmaldır." mottosuyla, pişmiş toprak parçalarıyla donan suyun izini sürerken insanın yaşa(ma)mış olduklarını döngüsel bir seyirle ilişkilendirmektedir. Olan, biten ve süregelen olarak tanımlanan ne varsa, tuz buz olma anının donmasıyla kendini bir sarmalda bulur/kaybeder. Kendini bulma/kaybetme halinin amorf olanda hep saklı olmasından dolayı insan, her defasında başka bir kimliğe adaydır. Kırılmalar, bölünmeler, parçalanmalar eşliğinde an(ıy)la buluşmayı ve sudaki devinimle

sarmalda dona kalmayı fısıldıyor her bir parça. Kalan kırıklar bir porselen sofranın bir parçasından belki ama içinde bir trafik kazası var, vitrinden dökülenler ise yaşanan bir depremden belki de... Cam kırıkları var, bir şişeden... iki şişeden ama bir paylaşımın, bir kavgadan, kah kalabalığa ait kah yalnızlığa. Dona, şoka, o an'a kadar dayanç gösteren ancak dirençte de ısrar etmeyerek kendinden ödünlerle iki parça olan bir çömlek var en başta. An(ı)da olmak, yarını aratır(Yedikardeş, 2021).

Görsel 37. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021. <https://124.im/3eU4r>

Görsel 38. Caner Yedikardeş. Tuz Buz Sergisi. 2021. <https://124.im/3eU4r>

Yapılan eserlerde yaşanmamış bir hikâye vardır ve bunu anlatmak isteyen sanatçı biçimsel olarak bozuma uğrattığı tabak, fincan ve şişelerin entropik enerjisini serbest bırakmıştır. Buz kalıplarının içerisinde düzensiz halde bulunan parçalar, görevlerini yerine getirememiş fakat belki de görevleri buydu ama sona ulaşarak enerjilerini evrene bırakmışlardır. Eserlerde entropinin özelliği olan geridöndürülemez hali görülmektedir bunun nedeni kırılan ve değişime uğrayan formlar düzensizliğe adım atmışlardır.

4. BÖLÜM: SANATSAL UYGULAMALAR

4.1. Entropiye Yenilgi

Görsel 39. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 40. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Entropide düzensizlik, rastlantısallık ve kendiliğinden olma durumu vardır. Bir nesne bozulurken bir planlı bozulma olamaz çünkü bu süreç doğal bir akış içerisinde olmaktadır. “Entropiye Yenilgi” çalışmasında da bu doğal süreç içerisinde oluşmuştur. İlk olarak şamot çamurundan oluşturulan dikdörtgen form, içine hava üflenmesi sonucu bir noktadan patlamıştır. Belli bir boyutta açıklık oluşan yerler oluşmuştur. Bu açılan bölgelerden

dikdörtgen formun enerji çıkışını yansıtan küçük yapılar çıkmaktadır. Evrende bozulmaya karşı çıkılmaz her varlık entropinin azizliğine uğrayarak yok olacaktır.

Görsel 41. Elif Akca. Entropiye Yenilgi. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 29x8x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

4.2. Nihai

Görsel 42. Elif Akca. Nihai. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 18x21x13 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Evrende bozulmaya giden son durdurulamaz biçimde ilerlemekte ve entropi zamanla artmaktadır. Nesnelerin biçimleri, deformasyona uğrayarak bozulup yeni görünüm kazanmaktadır. Bu çalışmada görülen düzenli bir formun bozuluşu ve bu bozuluşun içindeki patlamaların yansımalarıdır. Keskin bir şekilde dört parçaya bölünen bu yapıda sarmal şekilde rasgele fitiller yerleştirilerek bozulmanın süreci anlatılmak istenmektedir. Entropi de rastgelelik söz konusudur çünkü planlı bir bozulma veya planlı bir düzensizliğe gidiş gözükmez, biçimin bozulması yaşamın doğal akışı içerisinde oluşur. “Nihai” çalışmasında evrende her oluşumun bir bozulmaya uğrayarak bir sonu olduğu vurgulanmak istenmiştir. Son kaçınılmazdır, bazen yeni başlangıçlara gebe olmakta bazen de sadece yok olup gitmektir.

4.3. Değişime Devam

Görsel 43. Elif Akca. Değişime Devam. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 16x24x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Entropi ve yapıbozum kavramları özünde biçimin bozulmasının temellendirilmesiyle oluşur. Bu bozulmada değişim ve deformasyon söz konusudur. Değişim asla durulamayan bir kavram olarak araştırılmalarda yer almaktadır. “Değişime Devam” çalışmasında yarım bir formun piksel bir biçimde ayrışmasından oluşmaktadır. Yapıbozuma uğrayarak ayrışır, kendini evrenin boşluğuna bırakarak enerjisinin boşalmasına ve biçiminin yapısal olarak bozulmaya gitme eğilimine her daim müsait olduğunu gösterir. Değişimin temeli şekil değiştirmek var olan halden başka hale geçme durumu olmasıdır, bu bağlamda entropinin evrendeki her varlık üzerinde değişime zorunlu bir yol açtığı her varlığın biçimin her daim bir bozuma uğradığı görülmekte ve görülmeye devam etmektedir.

4.4. Zamanın Akışı

Görsel 44. Elif Akca. Zamanın Akışı. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 24x21x5 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Zamanın yolcuğu her varlık için farklıdır. Entropi zamanla birlikte ilerler fakat bozulma her varlıkta farklı etkiler yaratır. Düzenli bir biçime sahipken bir bölümünün entropiye karşı gelemeyişini gösteren, zamanla kendi içindeki enerjinin dışavurumunu hissettiren dalgalı yapıya sahip olan fitiller doğal bir salınıp halindedir. Bu salınım iç enerjinin biçimi bozması sonucu kendini dış dünyaya bırakmasıyla oluşur, biçim zamanla bozulmaya mahkûmdur.

4.5. Küçük Tehlike

Görsel 45. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik amuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 46. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay 1)

Görsel 47. Elif Akca. Küçük Tehlike. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x7x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay 2)

“Küçük Tehlike” de düzenin düzensizliğe yolculuğunun başlatılmasını ateşleyen bir durum vardır. Zıt hallerin oluşumları tetiklemesiyle tepkimeye giren ve bunun sonucunda varlığın değişime uğrayarak biçimde deformasyona uğramalar görülür. Burada görülen formum içinde rastgele dizilmiş fakat aynı yönde olan ince dikdörtgen yapılar belli bir düzende dikkat dışarıdan gelen farklı yöndeki hakaret bu formun kendi içerisindeki düzen için tehlike uyandırmaktadır. Bozulmayı tetikleyen unsur içeri girmeye çalışan farklı yöndeki yapıdır bazen çevrenin etkileri de bozulmayı tetikler ve varlıkların zamanını kısaltır. Biçim bozulur.

4.6. Bozulmanın Kesikleri

Görsel 48. Elif Akca. Bozulmanın Kesikleri. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 18x12x14 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Canlı veya cansız her varlığın bir enerjisi var ve bu enerji entropik düzene göre bir gün varlıktan çıkıp gidecektir. Bunu yaparken biçimsel olarak bozulma yaşayarak yapıbozuma uğrayacaktır. Bozulma her varlık için kaçınılmaz sondur ve bu sona ulaşmak kademeli ilerleyen bir süreçtir. “Bozulmanın Kesikleri” çalışmasında yuvarlak bir forma zemine yakın bir bölüme delik açılmıştır. Buradan çıkan ve entropik düzene karşı gelemeyen enerji belli yaşanmışlıklarla ilerlemektedir. Kesikli biçimde olmasının nedeni arada kalan yaşanmışlıklardır. Yaşamımızda her an fiziksel ve ruhsal düzensizliğe gitmekteyiz ve yaşadıklarımız dönem dönem bunu hızlandırır. Unutulmayan bu noktalar bizde kesikler ve boşluklar bırakır, kesikler bu boşlukların temsilidir.

4.7. Kıpırdanma

Görsel 49. Elif Akca. Kıpırdanma. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 17x10x10 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Madde düzenli halindeyken içerisindeki enerji sürekli bir oluşum halindedir. Düzensizliğe giden süreci kendi içerisinde hazırlar ve bozulmaya her saniye daha da yaklaşır. “Kıpırdanma” düzenli biçime sahip olan bir varlığın içerisindeki kaçmaya çalışan enerjinin durdurulamaz bir halde olduğunu göstermek ister. Yumurta varlık olarak pürüzsüz ve narin kabuklu olmasına rağmen içerisinde çıkmayı bekleyen ve oluşumunu tamamlamaya çalışan civcivin embriyosunu korumaktadır. Dışarıdan bakıldığında durağan gözükken içerisinde sürekli hareket halinde olan yumurtadan esinlenerek yapılan “kıpırdanma” bozulmadan önceki süreci yansıtmak ister. Yuvarlak bir forma küçük pencere açılarak içeriye yerleştirilen fitillerden oluşan çalışmadır.

4.8. Sınırlar İçerisinde

Görsel 50. Elif Akca. Sınırlar İçerisinde. 2023. (Vakumlu Seramik amuru, Elle Şekillendirme, 17x7x17 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Düzensizlik yolculuğuna çıkan bir varlığı durdurabilir miyiz? “Sınırlar İçerisinde” adlı çalışmada sorulan soru budur fakat cevabı bilinmemekle birlikte sadece denenmektedir. Farklı boyuttaki ince ve kalın küçük plakalar düzensizlik eğilimindeki enerjiyi temsil ederken çevresindeki çember ise enerjinin kaçmasını engellemektedir. Sınır, son çizgidir ve entropi bu eserde kendini zorlamakta ve yayılmaya çalışmaktadır.

4.9. Olanca

Görsel 51. Elif Akca. Olanca. 2023. (Vakumlu Seramik Çamuru, Epoksi, Seramik Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 52. Elif Akca. Olanca. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Epoksi, Seramik Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Bütün, boşlukta enerjisi yayılırken dağılır ve bozulma gerçekleşir. “Olanca” çalışmasında amorf yapıdaki halkaların çevresine yayılmasıyla bu süreç başlar. Onun arasındaki küçük parçalar dağılmayı şekillendiren noktalardır. Epoksiyle birleştirilen bu çalışma dağılmanın önünde geçmeye çalışma çabasıdır. Zamanın durdurulması bu dağılmanın engellenmesi amaçlanmıştır.

4.10. Öteki Durum

Görsel 53. Elif Akca. Öteki Durum. 2022. (Vakumlu Seramik Çamuru, Elle Şekillendirme, 33x14x11 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Öteki durum entropi ve yapıbozum kavramlarında görülen bir parçalama, dağılma biçiminin formunun değişmesi özelliğinden yola çıkılarak yapılmış bir çalışmadır. Öteki, “öte” (nişanyan) sözcüğünden türemiş olup “benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan” (TDK) tanımlanır. Bu bağlamdan yola çıkılarak kâse formunun bozulma aşamasını temsil eden yukarı bir halde hareket etmektedir. Kâsenin parçalanarak öteki hale, duruma veya vaziyete geçme halini yansıtmaktadır.

4.11. Yıkılma

Görsel 54. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 55. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 56. Elif Akca. Yıkılma. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 25x17x8 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

“Yıkılma” adlı çalışma bir plakanın bozulmadan kaldığını, karşısındaki plakanın ise kademeli olarak 3 aşamalı şekilde çökmesiyle oluşturulmuştur. Düzensizliğe giden formlarda zamanın etki çok büyüktür ve entropinin etkisi her varlıkta farklılık göstermektedir. Aynı ölçülere ve aynı malzemeye sahip olsalar da varlıklarındaki yaşamsal enerji çöküşü zamanda bazen erken bazen de geçtir. Bu doğadaki her varlığın yaşamsal enerjisinin farklı olduğunu bize göstermektedir. Her ne kadar aynı gözükelim her canlının kendine has enerjisi mevcuttur.

4.12. Kaostan Sonra

Görsel 57. Elif Akca. Kaostan Sonra. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 30x20x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 58. Elif Akca. Kaostan Sonra. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 30x20x12 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Evrenin oluşumundan günümüze kadar olan her şey süreç içinde gelişmiştir. Taş, toprak, su, hava, canlılardan cansız varlıklara kadar her şey bir oluş ve süreç içinde evrendeki yerini bulmuştur. Bunlar oluşmuş ve dünya üzerindeki zamanları dolduktan sonraki yok olup gitmişlerdir.

Yok oluşla varlığı tükenen canlı ve cansız varlıkların bıraktığı kalıntılar, yeni yaşamların da oluşumlarını sağlar. “Kaostan Sonra” adlı çalışmada dalgalı bir biçimde düzensiz olarak yerleştirilmiş yapılar, birbirinden farklı olan varlıkları temsil etmektedir. Ama bu temsil edilen her bir varlık entropik açıdan tükenmiş olup değişime uğramayı beklemektedir. Bu bekleyişin sonucunda oluşan yeşilliklerle değişimin başka bir aşamasını görmekteyiz. Süreçle gerçekleşen bu çalışma her zaman yeni oluşumların evrende var olacağını hissettirmek ister.

4.13. Kaostan Önce

Görsel 59. Elif Akca. Kaostan Önce. 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 35x25x3 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Doğada her şey oluşum evresinden geçmektedir. Bu oluşumların ise bir başlangıç aşamaları olduğundan “Kaostan Önce” adlı çalışmada düzensizliğin yoğun olmadan önceki hali görülmektedir. Kaosta düzensizlik raslantısal olarak görüldüğünden çalışma yapısal olarak bozuk olan ve dizilimi rastgele yerleştirilen yapılar görülmektedir. Küçük yapılar birbirilerini sıkıştırarak patlamaya hazırlamaktadır. Kaosa giden bu yolculuğun ilk aşaması oluşum içerisinde düzensizliğe giderken bu durum tersinmezdir. Nihai sona ulaşana kadar düzensizlik artmaya devam edecektir.

4.14. Düzenli mi? Düzensiz mi?

Görsel 60. Elif Akca. Düzenli mi? Düzensiz mi? 2023. (Şamot Çamur, Elle Şekillendirme, 24x24x2 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Doğanın uyum içerisinde olabilmesi için düzenli ve düzensiz yaşam döngüsü içerisinde yer alması gerekir. Düzen olmadan yaşamın sürekliliği, düzensizlik olmadan ise yeni oluşumların doğması imkansızdır. “Düzenli mi? Düzensiz mi?” eserinde kısa ve ince şeritlerin düzenli dizilimi varken, küçük bir diliminde daha kısa ve ince şeritler mevcuttur. Bu da bize birbirleri olmadan yapamayan oluşumların denge içinde yaşamımızda var olmasını anlatmaktadır. İçeriden dışarıya bir hareket görülen çalışmada geridöndürülemezlik söz konusudur. Düzenli ya da düzensiz olsun entropide geri dönüş yoktur. “Düzenli mi? Düzensiz mi?” eserinde de hangi yönde ilerlenirse ilerlensin geri dönüş imkanı yoktur.

4.15. Dengeyi Bulmak

Görsel 61. Elif Akca. Dengeyi Bulmak. 2023. (Şamot Çamur, Epoksi, Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv.

Görsel 62. Elif Akca. Dengeyi Bulmak. 2023. (Şamot Çamur, Epoksi, Elle Şekillendirme, 30x30x30 cm, 1040°C). Kişisel Arşiv. (Detay)

Entropinin artmasındaki neden, temelde doğal bir dengeyi bulması içindir. Ekosistemin dengeli ilerleyebilmesi için entropinin artışıyla doğal dengenin bulunması gerekmektedir. Varlıklar düzensizliğe giderken aslında evrendeki dengeyi sağlamak için bozulur ve çürür. Denge, yaşam ve ölüm kavramlarından yola çıkılarak bakılırsa, bir varlığın ölmesi bir varlığın yaşamasını sağlamaktadır.

“Dengeyi Bulmak” adlı çalışmada düzensizliğe açık amorf yapının havada süzülmesiyle entropisinin artışı görülmektedir. Rastgele dağılım gösteren yuvarlak toplar, evrendeki dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Varlığımız için doğal dengenin sürdürülebilirlik göstermesi gerekir.

4.16. Oluş

Görsel 63. Elif Akca. Oluş. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 40x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Geçmiş, gelecek, doğum, ölüm, düzen ve düzensizlik gibi karşıt sözcüklerin arasında bir *oluş* süreci mevcuttur. *Oluş*, bir durumdan, diğer duruma geçişi ifade etmektedir. Değişim göstermektedir ve değişimin sonucunda oluşan karşıtlıklar evreni ve evrenin işleyişini, bizi oluşturmaktadır. İki farklı yöne ilerlemekte olan renkler kendi yolunu tamamlamaya çalışırken, onu ikiye bölen çizgi başlangıcı temsil etmektedir.

4.17. Karşıtlık

Görsel 64. Elif Akca. Karşıtlık I. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Görsel 65. Elif Akca. Karşıtlık II. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Entropi, zıt hallerin birbirine geçiş süreciyle de ilgili bir kavramdır. Sıcak soğurken, ıslak kururken veya taze bir meyve çürürken zıt olan kavramların entropisini görürüz. “Karşıtlık I” tablosunda zemindeki sıcak renklerin geçişi üzerinde soğuk renklerin düzensiz dağılımı görülmektedir. “Karşıtlık II” tablosunda ise zemindeki soğuk renklerin üzerine düzensiz sıcak renklerin dağılımı görülmektedir. Bir bütün olarak sergilenen bu eser entropinin geçiş halini temsil etmekte ve geniş bir açıdan bakıldığında bu kaosun güzelliğini yansıtmaktadır.

4.18. Dönüşü Olmayan

Görsel 66. Elif Akca. Dönüşü Olmayan. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 40x40 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

Entropi ve zaman ileri doğrultuda gitmekte olup, bir *oluş* içerisinde yer almaktadır. İlk hal diğer duruma geçişini gerçekleştirirken(değişirken) son hal ile arasındaki, durum ve şekil tamamen karşıtlık göstermektedir. Turuncunun karşı çıkarak geri dönüş yapmaya çabalaması, üzerindeki renk darbelerinin ise entropi ve zamanın geri dönüşünün olmadığını kanıttır. Renklerin şiddetli biçimde ilerlemesi de karşıtlığı gösterir.

4.19. arpık

Görsel 67. Elif Akca. arpık. 2022. (Tuval üzerine akrilik boya, 30x100 cm, 2022). Kişisel Arşiv.

“arpık” adlı çalışmada zemine atılan kırmızı rengin farklı boyutlarda ve tonlarda birbirine girintili bir şekilde konumlandırılmıştır. Ortadan ikiye eşit parçada bölen sarı çizgi başlangıç ve sonun ayırım noktası olmakta ve kenarlarından dağılan ters yönde ilerleyen karma renkler mevcuttur. Soluk kırmızı üzerine tercih edilen renklerle zıtlık oluşturulup enerji yoğunluğunun aktarımı hedeflenmiştir.

SONUÇ

Evren, varoluşundan itibaren değişmeye ve gelişmeye devam etmektedir. Evrende hiçbir şey kalıcı ve sonsuz değildir. Var olan tek gerçek zamandır ve bu zaman içerisinde olan olaylardır. Entropi ise zamanla yolculuk eden ve zamanın varlığı ile evrendeki her canlının değişime uğramasını sağlayan yasadır. Düzensizlik yasasıdır. Kaos' un ortaya çıkmasının nedenlerinden biridir. Düzensizlik, olumsuz bir durum değil aksine insanlığın yaşamını devam ettirebilmesi için yeniliklerin kapısını açan bir oluşumdur. Evren değişmeye devam edecek ve düzensizlik arttıkça sonlar yeni başlangıçlar doğuracaktır.

İnsanlığın yaşamını her koşulda idame ettirebilmesi sürekli değişim halinde olmasından kaynaklanır. Çünkü yaşamına uyum sağlaması için değişmesi ve gelişmesi gereklidir. Doğamıza göre değişim kaçınılmazdır ve karşı konulamaz bir haldir. “Herakleitos’a göre aynı ırmağa iki kez girilmez” (Çakmak, 2022, s.221) bunun sebebi de su akar ve her an enerji artışı artışıyla beraber düzensizliğe giden durum görülür. Entropide de geridöndürülemezlik söz konusu olduğundan giden enerji tükenir ve yeni oluşumlar peşinden gelir. Aynı anı tekrar yaşamak istesek de zamanla beraber entropimiz artmakta ve çevremizdeki her şey anlık değişmekte olduğundan böyle bir durum mümkün olmamaktadır.

Entropi, kaos ve yapıbozum hepsi birer parçalanmaya gitme eğilimindedir. Ancak parçalar bütüne tekrar ederek devinim halinde olmaya devam eder bu bağlamda bu oluşumları diri tutan durağan değil akan halde olmasıdır. Durağanlık doğada ve sanatta yoktur. Entropi ve yapıbozum kavramlarında düzensizliğe gitme eğilimi görülür. İçinde zıtlığı barından bu kavramlar bir oluş içerisinde bozulma eğilimi gösterirler. Derrida, yapıbozum da metni parçalara ayırarak kelimelerin diğer duruma geçişini sağlar. Sanatçılar ise, formların veya hislerinin diğer durumlarına geçişlerini sağlar. Bu oluş ikilikler arasında geçiş yaparken sonuç her anlamda bozuluşa gider. Düzensizlik yolunda, sanatta değişime uğramaktadır.

Entropi artışının yapıbozumu eserlerde biçimsel veya içerik bakımından olmaktadır. Volkous'un yapıtlarındaki biçimlerin bilinçli veya bilinçsiz yapılan hata gibi görülen deformasyonların ya da Robert Smitshon'un yaptığı gibi doğal düzensizliğe kendini bırakan yapıtlarda entropinin düzensizliği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, termodinamiğin ikinci yasası olan entropinin sanat alanında var olduğunu örnekler üzerinden saptamaktır. Bu tespitler yapıbozum sanat eserleri üzerinden yapılmaktadır. Yapıbozum, metni veya bir eserin parçalara ayrılması sonucu düzensizlik içerisinde, yeni anlamlara açılan kapıların oluşmasını sağlamakta. Entropiyle ilişkisi temelde

düzensizlik olduğundan bu ilintili kavramlar üzerinden sanatçıların eserleri incelenmiştir. Entropi geçmişten günümüze kadar sanatsal alanda mevcut olmuş, bazen kendini göstermiş, bazen ise gizlenmiş biçimde köşede durmuştur. Ama her zaman varlığını korumuştur.

Bu sanat çalışması raporunun ilk oluşum evresinde entropi düzensizliği gelişigüzel olgusundan bahsedilirken sonuç bölümünde edilen verilerde dengeyi bulmayı amaçlayan ve bunu yaparken aslında düzeni oluşturmaya çalışan bir durum görülür. Her ne kadar zamana bırakılarak entropinin etikleri eserler üzerinde görülmüş olsa da sanatçılar eserlerini oluştururken yaratım sürecinde eserlere uygun ortamlar sağlar. Bu oluşturulan ortamlar sayesinde eserler değişime uğramaktadır. Entropi rastgelelik ve düzensizliğin oluşturduğu durumdur fakat sanatsal uygulamalar bölümünde yapılan çalışmalar üzerinde inceleme yapıldığında bu rastgelelik ve düzensizliğin üzerine yaşamsal döngümüzde küçük dokunuşlar yapılmaktadır. Evren ne kadar düzensizliğe kendini bırakmak istemiş olsa da bu düzensizliğin üzerine küçük müdahalede bulunarak evrimleşmesinde rol oynayabiliriz. Bu bağlamda kişisel sanat çalışmalarında ise eserlerde rastgeleliğin ve düzensizliğin tam tersi durum görülmektedir. Eserlerde genel olarak yönlendirme mevcuttur. Düzensizliğin ve rastgeleliğin aksine simetri ve doğal akışın tersine eserlerin enerji akışında yönlendirme vardır. Düzensizliğin gösteriminde düzen de mevcuttur. Çünkü entropi düzensizliğe giderken amaç dengeyi bulmaktır ve bu fikirden yola çıkılarak düzensizliğin içerisindeki düzen anlayışını ve temelinde bulunan denge hedeflenmiştir. Rastgele görülen her şeyin aslında olması gereken yerde olduğudur.

KAYNAKLAR

Ağatekin, Elif. (2012). *Seramik Sanatında Alternatif Bir İfade Aracı Olarak Atık Seramik Kullanımı*. (Sanatta Yeterlilik Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı, Eskişehir.

Antmen, Ahu. (2019). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Berger, John. (1988). *O Ana Adanmış*. (Y. Salman ve M. Gürsoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Aşan Yüksel, Oya. (2019). *Çağdaş Seramik Sanatında Yapıbozum*. İdil Dergisi, 8, s. 253-262. Erişim: 18.05.2023. <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1551348517.pdf>

Bonfand, Alain. (1994). *Soyut Sanat*. (Çev. I. Ergüden) Ankara: Dost Kitapevi.

Can, Emre. (2019). *Seramik Üretim Sürecinde Üç Boyutlu Yazıcıların Kullanımı ve Sanatsal Öneriler*. (Sanatta Yeterlilik Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı, Eskişehir.

Caraco, Albert. (2016). *Kaos'un Kutsal Kitabı*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Cevizci, Ahmet. (2021). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, Ahmet. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Çengel, Y. A. (2014). *Termodinamik: Bir Mühendislik Yaklaşımı*. McGraw-Hill Eğitimi.

Çengel Y.Ç., Boles M.A. (1996) *Mühendislik Yaklaşımıyla Termodinamik*. (T. Derbentli, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Cramer, Friedrich. (1998). *Kaso ve Düzen Sırat Körüsü'ndeki Hayat*. (V. Atayman, Çev.) İstanbul: Alan Yayıncılık.

Cushway, David. 2001. Erişim:19.05.2023. <https://www.davidcushway.com/>

Etymonline. Difference. *Online Etymology Dictionary*. Erişim: 15.03.2023 <https://www.etymonline.com/>

Etimoloji Türkçe. Düzen. *Etimoloji Türkçe Sözlük*. Erişim: 09.01.2021.

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/d%C3%BCzen>

Erol, Metin. (2008). *Düzen, Kaos ve Değişme*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), (9), 125-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16674/521795>

Foucault, Michel. (2010). *Bu Bir Pipo Değildir*. (S. Hilav Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Grzymkowski, Eric. (2019). *Sanat 101: Leonardo Da Vinci'den Andy Warhol'a Sanat Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey*. (O. Düz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Güngör, F. Şule. (2015). *Gelenekselden Yapısöküme Negatif Teoloji*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe (Sistemik Felsefe ve Mantık) Anabilim Dalı, Ankara.

Gürses, A., Sözbilir, M., Açıkyıldız, M., (2005). *Düzensizlik ve Mikro Haller: Entropi*. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (11), 577-589.

https://www.academia.edu/545070/G%C3%BCrses_A_S%C3%B6zbilir_M_and_A%C3%A7%C4%B1ky%C4%B1ld%C4%B1z_M_2005_D%C3%BCzensizlik_ve_mikro_haller_Entropi_Atat%C3%BCrk_%C3%9Cniversitesi_Kaz%C4%B1m_Karabekir_E%C4%9Fitim_Fak%C3%BCltesi_Dergisi_11_577_589

İbn Sina. 2014. *Oluş ve Bozuluş*. Muhittin Macit. (Haz./Ed.). (M. İskenderoğlu, Çev.). İstanbul: Litere Yayıncılık.

MacKay, D. J. C. (2003). *Bilgi Teorisi, Çıkarım ve Öğrenme Algoritmaları*. Cambridge Üniversitesi Yayınları

Marin, Livia. *Livia Marin*. Erişim: 25.06.2023. <https://www.liviamarin.com/#/weite/>

Meisel, Martin. (2019). *Edebiyatta, Sanatta, Bilimde, Kaos İncelemi*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Nişanyan, Sevan. Düz. *Nişanyan Sözlük*. Erişim: 09.01.2021.

<https://www.nisanyansozluk.com/?k=d%C3%BCz>

Biçim. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 20.03.2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Boz[mak]. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 10.01.2021. <https://sozluk.gov.tr/>

Rifkin, J., Howard T. (2003) *Entropi: Dünyaya Yeni Bir Bakış*. (H. Oktay, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.

Hawking, Stephen. (2022) *Zamanın Kısa Tarihi*. (M. Ata Arslan, Çev.) İstanbul: Melisa Matbaacılık.

Hancerlioğlu, Orhan. (1976) *Felsefe Ansiklopedisi – Kavramlar ve Akımlar (7 Cilt Takım)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Herakleitos. *Fragmanlar*. Erişim:30.01.2023.

<https://www.dahifilozof.com/kitap/fragmanlarherakleitoskitap.pdf>.

Klee, Paul. (2017). *Modern Sanat Üzerine*. (K. Çaydamlı, Çev.) İstanbul: Altıkırkbeş Yayın.

Kuspit, Donald. (2004). *Sanatın Sonu*. (Y. Tezgiden, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Küçükalkan, Gülhanım. (2022). *Derrida ve Yapısöküm*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Lee, Young Steven. (2016). *Young Steven Lee*. Erişim: 20.05.2023.<https://www.youtube.com/watch?v=Szh5zcHvF-w>

Lehmann, Karin. *Karin Lehman*. Erişim: 30.06.2023. <http://www.karinlehmann.ch/work.html>

Ligotti, T. (2011). *İnsan Irkına Karşı Komplo: Bir Korku Korkusu*. Hipokampus Basını.

Türk Dil Kurumu [TDK]. *Entropi. Kimya Terimleri Sözlüğü*. Erişim: 25.04.2021. <https://sozluk.gov.tr/>

Bozulmak. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 10.01.2021. <https://sozluk.gov.tr/>

Entropi. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 10.01.2021. <https://sozluk.gov.tr/>

Rastgele. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 08.05.2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Zaman. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 29.05.2021. <https://sozluk.gov.tr/>

Zaman. *Felsefe Terimleri Güncel Sözlüğü*. Erişim: 29.04.2021.<https://sozluk.gov.tr/>

Portnoy, Matan. (2021). *MAKU Matan Portnoy*. Erişim: 12.03.2023. <https://www.matanportnoy.com/film/Entropy>

Smithson, Robert. (2015). *Aklın Tortulaşması: Toprak Projeleri*. Harrison, C., Wood, P. (Haz./Ed.). *Sanat ve Kuram*. s. 924-928. (S. Gürses, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

Taşpınar Şentürk, Özlem. (2020). *Seramik Sanatında Peter Voulkos Etkisi*. Ulakbilge, 44. s. 72-78. Erişim: 10.05.2023. doi: 10.7816/ulakbilge-08-44-07

Yağcı, Necmettin. (2018). *Figüratif Heykele Yüklenen Anlamlar*. İdil Dergisi, s.1611. Erişim: 24.04.2023. <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1539754124.pdf>

Yavuz, Seda. (2004). *Yapı-bozum Bağlamında Fluxus Hareketi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı. İstanbul.

Yedikardeş, Caner. (2021). *Tuz Buz Sergisi*, ATA BUZ Müzesi. Atatürk Üniversitesi. (Video). Erişim: 30.06.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=ccajj7Jz25k>

Yıldırım, Murat. (2012). *Bilim ve Teknik*. *Tübitak Yayınları*. E-Dergi. Erişim: 26.05.2021. <https://e-dergi.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf?dergiKodu=4&cilt=46&sayi=791&sayfa=58&yaziid=33985>

Yörük, Z. B. (2019). *Saklı Düzen Kavramından Yola Çıkılarak Bir Koreografi Üretimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı Modern Dans Programı. İstanbul.

Yurtsever, Hüseyin. (2014). *Kosmos – Kaos – Kübizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Rutli, E. E. (2016). *Derrida'nın Yapısökümü*. Temaşa, Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi. S. 49-68.

Sim, Stuart. (2009). “Jacques Derrida” Chris Murray (Haz.) *Yirminci Yüzyılda Sanatı Okuyanlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık. s. 118-123.

Selmanpakoğlu, Ceren. (2014) *Hiçliğin Özgürlüğü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Vries. Bouke de. (2014). *Studio Visit / Bouke de Vries*. Lightner Museum. Erişim: 21.05.2023.

https://www.google.com/search?q=Bouke+de+Vries&rlz=1C1CHZN_trTR950TR950&oq=Bouke+de+Vries&aqs=chrome.69i57j69i59l2j0i22i30l6.1257j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8&bshn=nce/1#fpstate=ive&vld=cid:58fe9992,vid:Of1On6uZ7fk

Vries. Bouke de. *Bouke de Vries*. Erişim: 21.05.2023. <https://boukedevries.com/biography/>

Ligotti, T. (2011). *İnsan Irkına Karşı Komplo: Bir Korku Korkusu*. Hipokampus Basını.

Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

10/07/2023

Elif AKCA

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Sanat Çalışması Raporu Başlığı: Entropi Kavramını Yapıbozum Sanat Yaklaşımı Üzerinden İncelenmesi

Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporumun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
10/07/2023	86	103747	19.06.2023	%3	2129076130

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (10/07/2023)

Elif AKCA

Öğrenci No.: N19236210

Anasanat/Anabilim Dalı: Seramik ve Cam

Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
√			

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Prof. Ufuk Tolga SAVAŞ)

Master's Art Work Report Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY

Institute of Fine Arts

Title: Investigation Of The Concept Of Entropy Through The Approach Of Debuilding Art

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defene	Similarity Index (%)	Submission ID
10/07/2023	86	103747	19/06/2023	%3	2129076130

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (10/07/2023)

Elif AKCA

Student No.: N19236210

Department: Ceramic and Glass

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency In Art	PhD	Joint Phd
√			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED

(Prof. Ufuk Tolga SAVAS)

YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporunun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporunda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezimin/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ertelenmiştir. (1)
- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

10/ 07 /2023

Elif AKCA

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veyapatent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetimkurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziereilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

